Ilmub aastast 1923

Raamatukogu

ISSN 0235-0351
2/2018

Külli - ergas kolleeg Räpina Aianduskoolist

FOOKUSES: Tallinna Ülikool kutsub!

Tiigrihüpe kataloogimises & kataloogide arengus

Raamatukogudevahelise laenutuse tulevikuteed otsides. II

Hea lugeja!

Mul on hea meel teatada, et tänasel päevateemal *Tallinna Ülikool kutsub!* võtavad sõna digitehnoloogiate instituudi infoteaduse akadeemilise suuna õppejõud. Saame teada saavutusist ja tulevikuplaanidest ning innustust uuteks õpinguteks. Õppejõududest autorid tõdevad uhkusega, et mullu erialakogukonda palju elevust toonud esimese eestikeelse infoteaduse kõrgkooliõpiku *Infoteadused teoorias ja praktikas* eksemplarid on tänaseks juba müüdud. Lohutuseks ütles professor Sirje Virkus, et peatselt on ilmumas raamatu teine trükk ning digitaalset väljaannet saab muretseda praegugi.

Rahvusraamatukogu metaandmete peaspetsialisti Jane Makke artikkel käsitleb väljaannete kataloogimisstandardit RDA. Autori sõnutsi võimaldaks praegu kasutatavate standardite asendamine uue ja nüüdisaegsemaga vähendada teavikute kataloogimisega seotud kulusid ning tõsta andmekvaliteeti. Marii Väljataga jätkab eelmises numbris alanud ulatuslikku käsitlust nüüdisaegseist RVL-lahendusist, nende positsioonist tänases infokäitumises.

Numbri persoonilugu on Räpina Aianduskooli entusiastlikust raamatukoguhoidjast Külli Nõmmistust. Lea Rand tutvustab Eesti maaraamatukogude ühiskingitust *100 tundi ettelugemist*. Ajame juttu Rahvusraamatukogus avatud näituse *100 aastat kirjandust* tegijatega. Ülevaate saab ERÜ üld- ja kõnekoosolekust ning noorteklubi digihumanitaaria seminarist. ERÜ kutsekomisjoni esimees Jüri Järs õhutab raamatukoguhoidja kutset taotlema.

Avaveerus võtab sõna Tartu Ülikooli eesti kirjanduse dotsent Mart Velsker, kes osutab luuleraamatute olulisusele raamatukogudes. *Luule on inimese keelelise tegevuse üks olulisemaid avaldusi ning keele elujõu peamisi allikaid*, kirjutab ta.

Soovin head lugemist
ja kaasamõtlemist!

Foto: TM

AVAVEERG

3 Raamatukogud ja luule
Mart Velsker

PÄEVATEEMA:
TALLINNA ÜLIKOOL KUTSUB!

6 Tallinna Ülikooli infoteaduste akadeemiline suund lokaalses ja globaalses kontekstis
Sirje Virkus

9 Infoteaduse õppekavaarendus – uuendamine järjepidevust säilitades
Aira Lepik, **Aile Möldre**

11 Infoteaduse erialapraktika – teoreetiliste teadmiste, oskuste ja hoiakute rakendamine reaalses töökeskkonnas
Silvi Metsar

KUHU LÄHED, RAAMATUKOGU?

13 Tiigrihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus. I osa
Jane Makke

PERSOON

16 *Raamatukogu on alati olnud kooli jaoks tähtis*
Intervjuu Külli Nõmmistuga
Mihkel Volt

ARENDUSTEGEVUS

20 Raamatukogudevahelise laenutuse tulevikuteed otsides. II osa
Marii Väljataga

SADA AASTAT EESTI VABARIIKI

24 Jälg ajalukku raamatukogude ühistegemisest EV 100 puhul
Lea Rand

RR 100

26 *100 aastat kirjandust*: raamatuid kümnest kümnendist
Intervjuu Krõõt Liivaku, Maire Liivametsa, Sirje Lusmäe, Katre Riisalu, Tiina Ritsoni, Karl Martin Sinijärve ja Ave Tölptiga
Mihkel Volt

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

32 Meie parimad töötavad Ares, Kadrinas, Kehras, Paldiskis, Raplas, Sillamäel, Tallinnas ja Tartus
Katre Riisalu, **Reet Olevsoo**

37 Kõnekoosolekul heideti pilk Eesti kultuuri ja raamatukogude tulevikku
Piia Salundi

39 Noorteklubi talveseminar *Sotsiaalmeedia turundus mäluasutustes*
Piret Jõesaar

41 Miks taotleda raamatukoguhoidja kutset?
Jüri Järs

42 SUMMARY

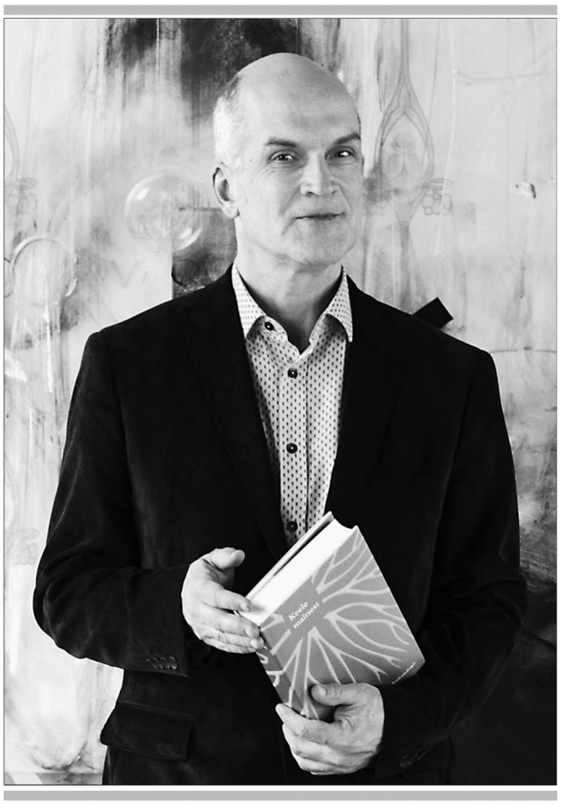

Foto: Endel Apsalon

Raamatukogud ja luule

Mart Velsker
kirjandusteadlane,
Tartu Ülikooli dotsent

Luule ei aita eriti kaasa raamatukogude edukuse tõendamisele, laenutusedetabelite esimestest ridadest seda tavaliselt ei leia. Miks siis luuleraamatuid üldse soetada? Sundeksemplarid tulevad nagunii, milleks ülejäänud? Ega neist ka suuri probleeme tohiks tekkida, luulekogud ei võta riiulil palju ruumi ning köite hindki on keskmisest raamatuhinnast madalam, kuid argumenteerimisel nende tõdemustega kaugele ei jõua. Tõsisem argument on see, et raamatukogud ei ole asutused, mis orienteeruvad ainult laenutuste arvuga mõõdetud edukusele. Tähtis pole mitte ainult enamuse maitse, vaid ka maitsete mitmekesisus. Nii nagu lõppude lõpuks on ka raamatukogud vajalikud mitmekesisuse huvides, aktiivsed kirjandushuvilised on nagunii praeguses maailmas vähemuses.

Minu meelest on veel paar põhjust, mis näiliselt tähtsusetu luule siiski oluliseks muudavad. Esiteks – luule võib pakkuda kiiremaid ja ootamatumaid kontakte potentsiaalse lugeja ja kirjanduse vahel. See saab võimalikuks tänu luuleteksti lühidusele, aga samuti kujundi jõule, mis avaldub luules kontsentreeritud kujul. Pärast Tartu Ülikooli raamatukogu sattumist aastatepikkusesse remondikeerisesse olen muutunud Tartu Linnaraamatukogu lugejana eriti innukaks. See on meeldiv koht, kus võin tihti leida luuletekste riiuliservalt või seinalt, põnevat leiab ka raamatukogu luuleblogist *Luuleleid* (https://luuleleid.wordpress.com/). Luule paneb peatuma ning mõnigi kord hetke jooksul avastama ka midagi sellist, mida ma varem pole kogenud või siis pole osanud seda kogemust ise sõnastada.

Teiseks – luulet on vaja selleks, et lugemine kestaks ka tulevikus. Luule on inimese keelelise tegevuse üks olulisemaid avaldusi ning keele elujõu peamisi allikaid. Sellele äratundmisele olen korduvalt jõudnud, hiljuti näiteks siis, kui koostasin keeleteemalise luule antoloogiat *Keele maitsest* (2018) – tööga seoses pidin ma keele ja luule suhteid taas kord läbi mõtlema. Küsimus pole tingimata mitte selles, kas luulet loeb enamus või vähemus; peaasi, et keegi seda loeb ning sealset keelelist elusust edasi kannab. Kardan, et kui taanduks luule, siis oleks kirjanduse saatus tervenisti ohtu sattunud. Raske on küll seda kartust lõpuni tõestada, aga katsetamist siiski ei soovita. Tõsi, jutt käib praegu peamiselt heast luulest ning nii raamatukogutöötaja kui ka lugeja on keerulises olukorras, kui nad peavad eristama head halvast. Mingil imelikul kombel näib see aga ikka ja jälle õnnestuvat.

Mul on kodus hulk raamatuid, aga laenutan ikkagi palju, erandlikultki palju luulet. Kui ma poleks raamatukogust paaril viimasel aastal saanud virnade viisi luulekogusid, siis oleks jäänud tegemata *Keele maitsest* ning ka eelmine minu koostatud luuleantoloogia *Eesti luuleilm II* (2017). See ei ole muidugi määrav teiste lugejate seisukohalt, kuid ma ise olen küll väga tänulik selle eest, et just need raamatud mind kuskil ootasid. Võib-olla mõni neist üsna kauagi, kuid jõudis ära oodata.

PÄEVA

Fotod: Teet Malsroos

Õppekavaarendus on pidev protsess, mille aluseks on eelkõige õppevaldkonna tulevikuvajaduste analüüs ja hindamine, mida sidustatakse nii õppijate kui ka tööandjate ja tööturu ootustega. Käesolevas artiklis keskendutakse Tallinna Ülikooli (TLÜ) digitehnoloogiate instituudi infoteaduse akadeemilise suuna bakalaureuse- ja magistriõppekavade arendusele, mis eelnimetatud tegurite kõrval lähtub ka kõrgharidusstandardist ja TLÜ õppekava statuudist.

Aira Lepik
Aile Möldre

Tallinna Ülikooli infoteaduse akadeemilise suuna praktika eesmärgiks on luua võimalused praktilise omakogemuse saamiseks raamatukogu- ja infotöö vallas.

Silvi Metsar

TEEMA

Tallinna Ülikool kutsub!

Infoühiskonnas, kus informatsioon ja teadmised on muutunud olulisimaks strateegiliseks ressursiks ning kujunenud majandus- ja sotsiaalelu võtmeteguriks, on infospetsialistidel äärmiselt oluline roll. Infoühiskonna edukas toimimine on mõeldamatu ilma oskuslike infospetsialistideta ning paljude valdkondade tulemuslikkus ja kogu Eesti areng ja konkurentsivõime sõltuvad relevantse, usaldusväärse, täpse ja õigeaegse teabe kättesaadavusest, ilma milleta pole võimalik tõhusalt funktsioneerida ei indiviidina, organisatsioonina ega ka ühiskonnana.

Sirje Virkus

Tallinna Ülikooli infoteaduste akadeemiline suund lokaalses ja globaalses kontekstis

Infoühiskonnas, kus informatsioon ja teadmised on muutunud olulisimaks strateegiliseks ressursiks ning kujunenud majandus- ja sotsiaalelu võtmeteguriks, on infospetsialistidel äärmiselt oluline roll. Infoühiskonna edukas toimimine on mõeldamatu ilma oskuslike infospetsialistideta ning paljude valdkondade tulemuslikkus ja kogu Eesti areng ja konkurentsivõime sõltuvad relevantse, usaldusväärse, täpse ja õigeaegse teabe kättesaadavusest, ilma milleta pole võimalik tõhusalt funktsioneerida ei indiviidina, organisatsioonina ega ka ühiskonnana.

Sirje Virkus, *Tallinna Ülikooli infoteaduste akadeemilise suuna juht, infoteaduse professor*

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kiire arengu, andmemahtude drastilise suurenemise (nt suurandmed, avaandmed, linkandmed) ja globaliseerumise tingimustes muutub infospetsialistide roll üha olulisemaks. Mitmed rahvusvahelised ja riiklikud strateegilised dokumendid on seadnud informatsioonile juurdepääsu tagamise, infohalduse ja -juhtimise jätkusuutliku majandusliku, poliitilise, ühiskondliku ja sotsiaalse arengu peamiseks faktoriks. Infospetsialistid oskavad korrastada ja kättesaadavaks teha ühiskonnas loodud teadmisi, hallata üha kasvavat informatsioonihulka, selles orienteeruda ja seda kasutada, teostada ja suunata infootsingut ning ette valmistada otsuste vastuvõtmiseks vajalikku teavet. Infospetsialist on üha enam muutunud informatsiooni filtreerijaks ja õppimise toetajaks, kes töötab õppija, õppejõu, teadlase või tavakodanikuga käsikäes, tunneb nende infovajadust, suunab tähelepanu uuele informatsioonile ja publikatsioonidele, mis on olulised nende õppimise, töö või argielu vajadusteks. Ta on oluliseks abiliseks keskkonnas, kus informatsiooni on palju rohkem kui inimene suudab analüüsida, vastu võtta ja kasutada. Seega aitab infospetsialist toetada töö- ja õppimisprotsessi, aktiivseks kodanikuks olemist ja integreerumist multikultuurilisse ühiskonda.

Kuidas infospetsialistiks saada?

Raamatukogu- ja infoteaduse koolitusasutused peavad tagama pädevused, mida infospetsialistid vajavad uues keskkonnas tegutsemiseks. Infoteadusealast kõrgharidust pakuvad Eestis Tallinna Ülikool (TLÜ) ja Tartu Ülikool (TÜ). TLÜ-s pakutakse infoteadusealast kõrgharidust neljal õppekaval kõrghariduse kõigil astmetel: infoteaduse bakalaureuse- ja magistriõppe, digitaalraamatukogunduse magistriõppe (ingliskeelne ühisõppekava Parma Ülikooliga) ning infoühiskonna tehnoloogiate doktoriõppekaval.

Õppekavad keskenduvad info- ja teadmusjuhtimise, infokäitumise, infopädevuste, digitaalraamatukogunduse, digitaalhumanitaaria, digitaalse kultuuripärandi, elektroonilise kirjastamise ning elektroonilise info-, dokumendi- ja arhiivihalduse eri aspektidele. TÜ-s pakutakse kõrgharidust kahel õppekaval: infokorralduse rakenduskõrgharidusõppe ning info- ja teadmusjuhtimise magistriõppe õppekaval.

TLÜ-s pakutakse infoteadusealast kõrgharidust neljal õppekaval kõrghariduse kõigil astmetel:

- **infoteaduse bakalaureuse- ja magistriõppe,**
- **digitaalraamatukogunduse magistriõppe** (ingliskeelne ühisõppekava Parma Ülikooliga) ning
- **infoühiskonna tehnoloogiate doktoriõppekaval.**

Õppekavade kvaliteet

Kõrghariduses kuuluvad infoteaduse õppekavad ajakirjanduse ja infolevi õppekavagruppi, mille kvaliteedi hindamine toimus 2017. aasta aprillis. Selle õppekavagrupi hindamisel otsustas hindamisnõukogu, et järgmine hindamine toimub 2024. aastal (Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri 29.09.2017 otsus). Rahvusvahelise õppekavade kvaliteedi hindamise komisjoni hinnangul puudub infoteaduse valdkonnas kahe ülikooli – TÜ ja TLÜ – vahel dubleerimine. Esile tõsteti TLÜ teaduspõhist ja innovaatilist lähenemisviisi infoteaduse õpetamisel ning õppejõudude erialaseid pädevusi. Hindamisaruandega on võimalik tutvuda Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri veebilehel (http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Evaluation_report_Information_Journalism_FINAL_2016.pdf).

Ka need on meie tegemised

TLÜ infoteaduse õppejõud on ekspertidena kaasatud paljude rahvusvaheliste ja riiklike kogude töösse: nt Euroopa Raamatukogu- ja Infoalase Hariduse ja Uuringute Assotsiatsiooni (European Association for Library and Information Education and Research/EUCLID) juhatusse, rohkem kui kümnesse rahvusvahelise eelretsenseeritava ajakirja või teaduskogumiku toimetuskolleegiumisse, õppekavade kvaliteedi hindamise ekspertkogudesse Kreekas, Horvaatias, Leedus ja Eestis, kutseala kutsekomisjonidesse, Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogusse ning kirjastusnõukogusse. Tegutsetakse ka doktoritööde oponentidena/eelretsenseerijatena Eestis, Soomes, Rootsis, Ühendkuningriigis, Lõuna-Aafrika Vabariigis ja Indias ning kuulutakse paljude rahvusvaheliste konverentside programmi- ja korralduskomiteedesse. Rahvusvaheliste suurüritustena korraldati 2017. aastal 11. metaandmete ja semantikauuringute konverents (11th International Conference on Metadata and Semantics Research/MTSR2017) ja 2015. aastal kolmas Euroopa infopädevuse konverents (The European Conference on Information Literacy/ECIL2015).

2017. aasta oktoobris avaldati Eesti esimene infoteaduste kõrgkooliõpik *Infoteadused teoorias ja praktikas*.

Viimaste aastate suurima kordaminekuna avaldati 2017. aasta oktoobris Eesti esimene infoteaduste kõrgkooliõpik ***Infoteadused teoorias ja praktikas*** (726 lk), mis osutus sedavõrd populaarseks, et nüüdseks on õpikust ilmunud juba teine trükk.

Millele meie suund toetub?

Maailmas pakutakse raamatukogu- ja infoteaduse koolitust kõigil kõrghariduse astmetel rohkem kui 1033 koolitusasutuses ning eriala edendamine on kujunenud mitme rahvusvahelise erialaühenduse oluliseks tegevusvaldkonnaks. TLÜ infoteaduste akadeemiline suund on oma õppe-, teadus- ja arendustegevuse kavandamisel analüüsinud viie erialaorganisatsiooni strateegilisi dokumente. Nendeks organisatsioonideks on:

(1) Rahvusvaheline Raamatukoguühingute ja -institutsioonide Liit (International Federation of Library Associations and Institutions/IFLA);

(2) Raamatukogu- ja Infospetsialistide Instituut (Chartered Institute of Library and Information Professionals/CILIP);

(3) Raamatukogu- ja Infoteadusalase Hariduse Ühendus (Association for Library and Information Science Education/ALISE);

(4) Euroopa Raamatukogu- ja Infohariduse ning Uuringute Ühendus (European Association for Library and Information Education and Research/EUCLID);

(5) Austraalia Raamatukogu- ja Informatsiooniühendus (Australian Library and Information Association/ *ALIA*).

Mida olulist nende organisatsioonide strateegilised dokumendid sisaldavad?

- **IFLA** kutsekomitee kiitis 2012. aastal heaks *Raamatukogu- ja infoharidusalaste programmide koostamise juhendi* (*Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs*), milles on välja toodud põhilised sisukomponendid, mida 21. sajandi raamatukogu- ja infoteaduse õppekavad peaksid sisaldama:

1) infokeskkond, infoühiskonna sotsiaalne mõju, infopoliitika ja -eetika, valdkonna arengulugu;
2) informatsiooni loomine, kommunikatsioon ja infokasutus;
3) infovajaduste hindamine ja nende vajaduste rahuldamise teenuste kavandamine;
4) informatsiooni edastamisprotsess;
5) inforessursside juhtimine, mis sisaldab erineval kujul ja formaadis oleva informatsiooni korraldust, töötlemist, otsingut, säilitamist ja kaitset;
6) informatsiooniuuringud, analüüs ja tõlgendamine;
7) IKT rakendamine kõikides raamatukogu- ja infotoodetes ning -teenustes;
8) teadmusjuhtimine;
9) infoasutuste juhtimine;
10) informatsiooni ja raamatukogu kasutamise kvantitatiivne ja kvalitatiivne hindamine;
11) teadlikkus põlisrahvaste teadmiste paradigmadest.

Infoühiskond, infokeskkond, infopoliitika ja -eetika ning kasutajauuringud kuuluvad kontseptuaalsete teadmiste hulka ning lähtuvad võimest rakendada uurimismetodoloogiat.

- **CILIP** on kaardistanud infospetsialistidele vajalikud pädevused eriala- ja üldoskustena. Erialaoskused hõlmavad informatsiooni ja teadmiste organiseerimist, info- ja teadmusjuhtimist, informatsiooni ja teadmiste kasutamist ja rakendamist, teadustöö oskusi, info- ja dokumendihaldust ning arhiveerimist, kogude kujundamist ja arendamist, kirjaoskusi ja õppimist. Üldoskusteks on strateegiline planeerimine ja juhtimine, eestvedamine ja teavitamine, kliendikesksus, teenusedisain, turundus ning infotehnoloogia- ja kommunikatsioonioskused. Erialateadmised ja -oskused ning üldoskused on seatud ulatuslikku raamatukogude, teabe- ja teadmiste haldamise ning organisatsiooni info- ja teadmusjuhtimise konteksti. CILIP rõhutab, et raamatukogu-, arhiivi-, dokumendi-, info-, teabe- ja teadmiste spetsialistid omandavad tänapäeval üha uusi ülesandeid ettevõtluses, tööstuses, valitsusasutustes ja kolmandas sektoris.

- **ALISE** on esitanud raamatukogu- ja infoteaduse peamiste uurimisvaldkondade taksonoomia:

1. Andmehaldus – autoriõigus, andme- ja infohaldus, infopoliitika, info privaatsus ja turvalisus, intellektuaalomand, dokumendi-, info- ja teadmusjuhtimine, riskijuhtimine.
2. Andmeteadus – altmeetria, bibliomeetria, suurandmed, pilvandmetöötlus, andmekaeve, andmete visualiseerimine, andmete ladustamine, informeetria, masinõpe, keeletöötlus, veebimeetria.
3. Inimese-arvuti interaktsioon ja disain – tehisintellekt, arvutipõhine koostöö, masinõpe, mobiilsüsteemid, kasutajaliidesed, virtuaalreaalsus, lausandmetöötlus.

4. Infokorraldus ja -otsing – refereerimine, arhiivitöö korraldus, klassifitseerimine, kataloogimine, infootsing, indekseerimine, interaktiivne infootsing, multimeediainfootsing, taksonoomiad, ontoloogiad, semantiline veeb, märgendamine.
5. Infopraktikad – tsensuur, haridus, infopädevus, infovajadus, info hankimine ja kasutamine, intellektuaalne vabadus, trükikultuur, lugemine ja lugemispraktikad, viitamine, teaduskommunikatsioon ja eri sihtgruppide vajadused.
6. Infoprofessionaalide haridus – akrediteerimine, administreerimine, täiendõpe, õppekavade arendamine, koolitusprogrammid ja koolitus, e-õpe, pedagoogika, uurimismeetodid, standardid, üliõpilaste ja õppejõududega seotud teemad.
7. Infoteenused – akadeemilistele raamatukogudele, arhiividele ja lastele suunatud teenused, kogude kujundamine, kogukond ja kogukonnateenused, kogukonna kaasatus, digitaalhumanitaaria, muuseumide, rahvaraamatukogude ja kirjastuste tegevus, lugejate nõustamine, kooliraamatukogude, erialaraamatukogude ning noortele suunatud teenused.
8. Infotehnoloogiad – andmebaasi- ja andmehõivesüsteemid, infosüsteemide modelleerimine, automatiseeritud raamatukogusüsteemid, vabavara, sotsiaalne tarkvara, sotsiaalmeedia.
9. Sotsiaalkultuurilised perspektiivid – kriitiline raamatukogundus, infoõigus, infoühiskonna majanduspoliitika, sotsiaalne õiglus, informatsiooni sotsioloogia.

- **EUCLID** on Euroopa raamatukogu- ja infoteaduse õppe- ja teadustegevuse oluline mõjutaja, kelle mitmed uuringud on olnud olulisteks suunisteks ka IFLA ja ALISE õppekavaarenguga seotud tegevustele. 2005. aastal algatas EUCLID projekti, milles analüüsiti raamatukogu- ja infoteaduse õppekavu Bologna protsessi kontekstis ning defineeriti 12 valdkonda, mida peaksid Euroopa raamatukogu- ja infoteaduse õppekavad sisaldama (nt kultuuripärand ja selle digiteerimine; infopädevus ja õppimine; info hankimine ja infootsing; infoühiskond: vaba juurdepääs infole; teadmusjuhtimine; teadmiste organiseerimine; raamatukogu ja ühiskond; raamatukogu multikultuurses ühiskonnas; kultuurivahendus Euroopa kontekstis; raamatukogu juhtimine ja edendamine). Nimetatud teemad on jätkuvalt olulised komponendid erialaõppekavades. Uuringus osalesid juhtivate ekspertidena Sirje Virkus ja Aira Lepik. Alates 2018. aasta jaanuarist kuulub Sirje Virkus EUCLID-i juhtkomiteesse, mis annab võimaluse senisest tõhusamalt Euroopa raamatukogu- ja infoteaduse õppekavade arendamisse panustada.
- **ALIA** skoop kattub IFLA, CILIP-i ja ALISE poolt kaardistatud õppe- ja teadustegevuse valdkondadega. Eelnimetatud erialaorganisatsioonid peavad oluliseks raamatukogu- ja infospetsialiste ette valmistada teadus-, rahva- ja kooliraamatukogudele, kinnipidamis-, tervise- ja sotsiaalhoolekandeasutustele, muuseumidele, arhiividele, valitsusasutustele, eri tüüpi organisatsioonidele ning elukestva õppe toetamiseks.

Kokkuvõtteks

Infoteadusliku hariduse maailmakogemuse analüüs näitab, et TLÜ infoteaduse õppekavade ainekursused hõlmavad kõiki olulisemate rahvusvaheliste ja riiklike erialaorganisatsioonide sätestatud põhikomponente, kuid infoteaduste rahvusvaheline skoop on märksa laiem kui TLÜ infoteaduste õppekavad seda võimaldavad (nt rahva- ja kooliraamatukogud, kinnipidamis-, tervise- ja sotsiaalhoolekandeasutused, elukestva ja kogukonnaõppe toetamiskeskused).

Kasutatud allikad

Association for Library and Information Science Education/ALISE http://www.alise.org/
Australian Library and Information Association/ALIA https://www.alia.org.au/
Chartered Institute of Library and Information Professionals/CILIP https://www.cilip.org.uk/
European Association for Library and Information Education and Research/EUCLID http://euclid-lis.eu/
International Federation of Library Associations and Institutions/IFLA https://www.ifla.org/
Schniederjürgen, A. (Ed.) (2007). *World guide to library, archive, and information science education (3rd ed.).* München: K. G. Saur.

Eesti esimese infoteaduste kõrgkooliõpiku loojad (vasakult) Elviine Uverskaja, Silvi Metsar, Aira Lepik, Aile Möldre ja Sirje Virkus TLÜ Akadeemilise Raamatukogu õpikeskuse keerdtrepil. Foto: Teet Malsroos

Infoteaduse õppekavaarendus – uuendamine järjepidevust säilitades

Õppekavaarendus on pidev protsess, mille aluseks on eelkõige õppevaldkonna tulevikuvajaduste analüüs ja hindamine, mida sidustatakse nii õppijate kui ka tööandjate ja tööturu ootustega. Käesolevas artiklis keskendutakse Tallinna Ülikooli (TLÜ) digitehnoloogiate instituudi infoteaduse akadeemilise suuna bakalaureuse- ja magistriõppekavade arendusele, mis eelnimetatud tegurite kõrval lähtub ka kõrgharidusstandardist ja TLÜ õppekava statuudist.

Aira Lepik ja Aile Möldre

Aira Lepik
Tallinna Ülikooli infoteaduse magistriõppekava kuraator, raamatukogunduse lektor

Aile Möldre
Tallinna Ülikooli infoteaduse bakalaureuseõppekava kuraator, kirjastustegevuse dotsent

Pädevuspõhiste õppekavade arendamine

Erialased pädevused (teadmised, oskused ja hoiakud) võimaldavad õppijatel tulevikus oma valdkonna uurimisprobleeme ära tunda ning neile lahendusi leida. Samas viitavad erialased pädevused võimele toime tulla pidevalt muutuvas keskkonnas, mitterutiinsete ja abstraktsete tööprotsessidega, võtta vastu otsuseid, töötada grupis, saada aru dünaamilistest süsteemidest ning tegutseda üha laienevas geograafilises ja ajahorisondis (Virkus 2000).

Õppekavaga (vastavalt kas bakalaureuse- või magistriõppe tasemel) tagatakse üliõpilasele:

- erialaste teadmiste omandamine, mis toetub teadustegevuse uuematele suundadele ning tööturu vajadustele (nt võrdluses 2017. aasta novembris kinnitatud kutsestandarditega *Raamatukoguhoidja, tase 6* ja *Raamatukoguhoidja, tase 7*);
- üldpädevuste arendamine selliselt, *et need* on vastavuses kõrgharidusstandardis (Kõrgharidusstandard 2017) vastavale kõrgharidustasemele kehtestatud õpiväljunditega ning TLÜ õppekava statuudiga (TLÜ Senati 2. septembri 2015. a määrus nr 19);
- interdistsiplinaarne õpikogemus (alates 2016. a on kõigile TLÜ üliõpilastele kohustuslik interdistsiplinaarse projekti Erialasid Lõimiv Uuendus/ELU (6 EAP) läbimine*);
- rahvusvaheline õpikogemus (infoteaduse üliõpilastel on võimalik õpirände võimalusi kasutades õppida 16 Euroopa ülikoolis);
- võõrkeeleoskuse omandamine (alates 2016. a õpivad bakalaureuse- ja magistritaseme üliõpilased ühte kohustuslikku erialaainet inglise keeles);
- digioskuste kujunemine.

Infoteaduse õppekavaarenduses osaleb mitu osapoolt: õppejõud, tööandjate ja erialakogukonna esindajad, infoteaduse õppekavade üliõpilased ning vilistlased.

* EAP on õppemahu arvestusühik, mis vastab 26 tunnile tööle, mille õppija on õpiväljundite saavutamiseks teinud.

Infoteaduse õppekavad – rõhuasetus vabaainetelt erialaainetele

Alates 2016. aastast on uuenenud nii infoteaduse bakalaureuse- kui ka magistriõppekavad. Alljärgnev tabel kajastab ülevaatlikult muutusi võrreldes eelmise perioodiga:

Infoteaduse õppekavad	Vastuvõtt 2013–2015	Vastuvõtt alates 2016
BAKALAUREUSE ÕPPEKAVA (180 EAP)	*Üldained (16 EAP, millest 8 EAP valikaineid)* Eriala kohustuslikud ained (56 EAP) Spetsialiseerumismoodul (36 EAP): Raamatukogu- ja infotöö Veebisisu loomine ja korraldus Eriala valikained (12 EAP) Vabaained (48 EAP) Bakalaureusetöö (12 EAP)	Üleülikoolilised ained (18 EAP) Eriala kohustuslikud ained (90 EAP) Eriala valikained (24 EAP) Erialane võõrkeel (6 EAP) Praktika (6 EAP) Vabaained (24 EAP) Bakalaureusetöö (12 EAP)
MAGISTRIÕPPEKAVA (120 EAP)	*Üldained (8 EAP, millest 4 EAP valikaineid)* Eriala kohustuslikud ained (26 EAP) Spetsialiseerumismoodul (40 EAP, millest 12 EAP valikaineid): Info- ja teadmusjuhtimine Dokumendihaldus Digitaalraamatukogundus Dokumentaalse kultuuripärandi haldamine Vabaained (16 EAP) Magistritöö (30 EAP)	Üleülikoolilised ained (6 EAP) Eriala kohustuslikud ained (36 EAP) Eriala valikained (12 EAP) Valikmoodul (24 EAP) Info- ja dokumendihaldus Info- ja haridustehnoloogia Praktika (6 EAP) Erialane võõrkeel (6 EAP) Vabaained (6 EAP) Magistritöö (24 EAP)

Infoteaduse bakalaureuseõppekavas suurenes alates 2016. a oluliselt erialaainete – nii kohustuslike kui ka valikainete – osakaal ning vähenes vabaainete maht. Õppekava uues versioonis on loobutud spetsialiseerumismoodulitest, pakkudes selle asemel üliõpilastele võimalust igaühe individuaalseid eelistusi arvestava erialaste valikainete komplekti kokkupanemiseks. Praktika ja võõrkeeleõpingud kuulusid infoteaduse bakalaureuseõppekavasse ka varem, kuid nüüdne eraldi komponendina esiletoomine rõhutab nende tähtsust erialaste pädevuste omandamisel. Sellele aitab kaasa tavaliste võõrkeeleõpingute asendamine erialakeele omandamisega. Erialaainete positsiooni tugevnemine õppekavas võimaldab hõlmata kõik kutsestandardites *Raamatukoguhoidja, tase 6* (2017) ja *Raamatukoguhoidja, tase 7* (2017) sätestatud kohustuslikud ning kutset läbivad kompetentsid. Samas pakub infoteaduse bakalaureuseõppekava võimaluse omandada ka mitmeid muid erialaga seotud teadmisi ja oskusi, olles kutsestandardi sisust avaram.

Infoteaduse magistriõppekava peamised muutused on seotud eriala kohustuslike ainete osakaalu suurenemisega, valikmoodulite valikuvõimaluste ja mahu vähenemisega, magistritöö mahu vähenemisega, vabaainete osakaalu vähenemisega ning erialase võõrkeele lisandumisega õppekavasse. Praktika osakaal on võrreldes õppekava eelmise versiooniga suurenenud, varasemalt kuulus praktika kohustusliku ainena (4 EAP) spetsialiseerumismoodulisse.

Õppekavade rahvusvaheline hindamine

Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri (EKKA) 29.09.2017. a otsusega ajakirjanduse ja infolevi õppekavagrupi hindamisest on kõik TLÜ infoteaduste õppekavad akrediteeritud aastani 2024 (EKKA hindamisnõukogu otsus 2017).

Rahvusvahelise hindamiskomisjoni aruanne annab TLÜ infoteaduse õppekavadele väga kõrge hinnangu, rõhutades TLÜ infoteaduse akadeemilise suuna infoteaduslikku kompetentsi ning õppekavade teaduspõhisust ja innovatsiooni (Assessment Report : Journalism and Information 2017).

Kogu õppekavagrupi tugevustena toodi esile akadeemilise personali suurt pühendumist ja kõrgetasemeliste välislektorite kaasamist õppetöösse, mis annab õppekavadele märgatava lisaväärtuse.

Infoteaduse õppekavade tasandil on otsuses tugevustena välja toodud:

- õppekavadel on heas tasakaalus teoreetiline ja praktiline õpe;
- toimivad head suhted tööandjatega;
- toimub suurepärane koostöö eriala praktikutega;
- õppekavad on teaduspõhised ning kajastavad uurimissuundade uusimaid trende;
- õppekavade tugevuseks on nende interdistsiplinaarsus ja koostöö teiste kõrgkoolidega;
- praktika on hästi korraldatud;
- enne õpingute algust koostatakse iga üliõpilase kohta individuaalne profiil, mis kajastab tema eelmisi õpinguid ja teadmisi (diagnostiline analüüs);
- sisseastumiskonkurss infoteaduse õppekavadele on tihe.

Üldiste probleemidena on välja toodud õppejõudude kõrge töökoormus, noorte põhikohaga ülikoolis töötavate kvalifitseeritud õppejõudude vähesus ning üliõpilaste madal rahvusvaheline mobiilsus. Samuti märgiti, et kõrgkoolis tuleks välja arendada protseduurid, mille abil tõsta üliõpilaste aktiivsust õppekavale kui tervikule tagasiside andmisel.

Eelnevast lähtuvalt viidi 2017. a novembris-detsembris läbi infoteaduse bakalaureuse- ja magistriõppes õppivate üliõpilaste küsitlus. Küsimustik sisaldas 27 küsimust, mis seostusid õppekava ja -tegevuse eri tahkudega (õppekava terviklikkus, õppeprotsessi ülesehitus, õppeainete sidusus, hindamiskriteeriumid/tagasisidestamine, õppekorraldus ning nõustamine /tugiteenused). Tagasisideküsitlus andis õppekavadele positiivse hinnangu – väga kõrgelt hinnati õppejõudude õpetamisoskusi ja tagasisidestamist, õppekavade sisu ja ülesehitust ning moodulipõhist õpet. Näiteks II õppeaasta magistrandi vastus: *Õppekava on loogilise ülesehitusega, et anda ka mitte infoteadusega seotud bakalaureusekraadiga inimestele piisavalt kiiresti ülevaade eriala põhialustest, et nad oleksid võimelised ka sügavamate erialaste probleemide lahendamiseks*. Vaid üksikud

üliõpilased osutasid mõningatele aspektidele, mis võimaldaksid õppekavasid parendada – näiteks nimetati õppekoormuse parema hajutamise ja iseseisvate praktiliste tööde auditoorse analüüsi mahu suurendamise vajadust.

Kokkuvõtteks

TLÜ infoteaduse õppekavasid iseloomustab

- **unikaalsus, järjepidevus ja uuenduslikkus**, mis lähtub rahvusvahelistest suundumustest infoteaduse valdkonnas;
- **interdistsiplinaarsus, paindlik õppekorraldus ja -vormid** (nt päevaõpe, e-õpe, kombineeritud õpe, tsükliõpe), mis võimaldavad õppetöös osaleda ka töötavatel inimestel või nendel, kellel on kõrgharidustee jäänud pooleli.

Seega on tegemist kõrgel tasemel, rahvusvahelistele kogemustele ja kohalikele vajadustele tuginevate õppekavadega, mille edasiseks arenduseks pakuvad muu hulgas inspiratsiooni infoteaduste erinevad suunad.

Kasutatud allikad

Assessment Report : Journalism and Information. (2017).

http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Evaluation_report_Information_Journalism_FINAL_2016.pdf

EKKA hindamisnõukogu otsus. (2017). Loetud aadressil http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/EKKA_HN_29_09_2017_protokoll.pdf

Infoteaduse bakalaureuseõppe nominaaljaotus 2017. sisseastunutele. (2017). Loetud aadressil http://www.cs.tlu.ee/instituut/oppe_tegevus/nominaaljaotused/Infoteadus_BA_2017_nominaaljaotus.pdf

Infoteaduse magistriõppe nominaaljaotus 2017. sisseastunutele. (2017). Loetud aadressil http://www.cs.tlu.ee/instituut/oppe_tegevus/nominaaljaotused/Infoteadus_MA_2017_nominaaljaotus.pdf

Kutsestandard *Raamatukoguhoidja, tase 6*. (2017). Loetud aadressil https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10669880

Kutsestandard *Raamatukoguhoidja, tase 7*. (2017). Loetud aadressil https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10669910

Kõrgharidusstandard. (2017). RT I, 26.09.2017, 10. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/akt/13255227?leiaKehtiv

Virkus, S. (2000). Avatud õpe ja kaugkoolitus Euroopa kõrghariduses. *Tallinna Ülikoolid*, 1, 24-35.

Infoteaduse erialapraktika – teoreetiliste teadmiste, oskuste ja hoiakute rakendamine reaalses töökeskkonnas

Praktika on õpiväljundite saavutamiseks korraldatav sihipärane tegevus, mis on suunatud õpitud teadmiste ja oskuste rakendamisele töökeskkonnas õppeasutuse määratud vormis ning juhendaja juhendamisel (Kõrgharidusstandard 2017).

Silvi Metsar, *Tallinna Ülikooli infojuhtimise lektor*

Tallinna Ülikooli (TLÜ) infoteaduse akadeemilise suuna praktika eesmärgiks on luua võimalused praktilise omakogemuse saamiseks raamatukogu- ja infotöö vallas. Praktikate korraldamisel tugineme järgmistele juhendmaterjalidele: *Kõrgharidusstandard* (2017), sihtasutuse Archimedes väljaanne *Praktika kõrgkoolis* (2011), kutsestandardid *Raamatukoguhoidja, tase 6* (2017) ja *Raamatukoguhoidja, tase 7* (2017), TLÜ digitehnoloogiate instituudi infoteaduste akadeemilise suuna õppekavad, praktika ainekursuste programmid ning juhendid. TLÜ õppekava statuut sätestab nii bakalaureuse- kui ka magistriõppe puhul praktikate mahuks 6 EAP.

Bakalaureuseõppe kuuendal semestril neli nädalat kestva *Raamatukogutöö praktika* õpiväljundid näevad ette, et praktika sooritanu omab teadmisi raamatukogu eri funktsioonidest ja kohast raamatukoguvõrgus ning riigi infosüsteemis, oskab hallata ja koostada andmebaase, tunneb kogude arendamise, korralduse ja haldamise põhimõtteid, valdab infootsingu oskust raamatukogu andmebaasidest ning kogudest ja omab lugejateeninduse kogemust. Soorituse hinne sõltub praktikaaruande sisukusest, juhendajate koostatud iseloomustustest ja praktika esitlusest (kaitsmisest). Praktikaasutustega sidemete loomine ja hoidmine on ülikoolipoolse juhendaja ülesanne. Nendeks asutusteks võivad olla teadus-, rahva- ja erialaraamatukogud Eestis või välismaal.

Raamatukogutöö praktika toetub erinevate asutuste missioonitundele ja heale tahtele. Praktika läbiviimist on lahkesti võimaldanud Eesti Rahvusraamatukogu (põhijuhendajad Kairi Felt, Karmen Linask), Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu (koordinaator Gerda Koidla), Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu (juhendajad Sigrid Mandre, Jaana Tõnisson), Tallinna Keskraamatukogu (põhikoordinaator Kaie Holm), Eesti Patendiamet (juhendaja Eve Tang) jt.

Infoteaduse eriala **magistriõppe** *Info- ja teadmusjuhtimise praktika* eesmärgiks on kinnistada õppeprotsessis omandatud teoreetilisi teadmisi organisatsioonist ja organisatsiooni infoprotsessidest, rakendades neid teadmisi konkreetse organisatsiooni info- ja teadmusprotsesside analüüsimisel. Info- ja teadmusjuhtimise neljanädalasele praktikale suunatakse infoteaduse magistriõppe teise õppeaasta üliõpilased. Osaajaga praktiseerimise korral võib praktika sooritamise aega ka pikendada. Praktiseerida on võimalik avaliku, era- ja kolmanda sektori organisatsioonides. Praktikakohaks võib olla organisatsioon või suure organisatsiooni korral ka mõni selle allüksus. Üliõpilased leiavad praktikakoha iseseisvalt ja kooskõlastavad selle ülikoolipoolse praktikajuhendajaga.

Õpiväljunditest tulenevalt oskab praktika läbinud üliõpilane analüüsida organisatsiooni info- ja teadmusjuhtimise erinevaid võimalusi ja tehnoloogiaid, tunneb erinevaid infoallikaid ja oskab neid kasutada ning oskab määratleda organisatsiooni töötajate infovajadusi.

Info- ja teadmusjuhtimise praktikat on magistriõppe raames sooritatud mitmetes riigiasutustes (nt Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Statistikaamet, Tarbijakaitseamet, Tallinna Linnavalitsus, Riigikontroll), erafirmades (nt notaribürood, AS Smarten Logistics, AS Äripäev, Synlab Eesti OÜ) kui ka raamatukogudes (nt Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinna Keskraamatukogu, Rapla Keskraamatukogu).

Üliõpilastel on võimalus sooritada praktika ka mõne teise Euroopa riigi ettevõttes või organisatsioonis, sh raamatukogus. *Erasmus+* välispraktika võimalusi kasutades on praktiseeritud näiteks Islandi Ülikooli- ja Rahvusraamatukogus, Malta Rahvusraamatukogus, Grazi Ülikooli raamatukogus, Barcelona Ülikooli raamatukogus. Samas sooritavad välisriikide tudengid oma praktikat ka Eestis (nt Eesti Rahvusraamatukogus praktiseerisid Haleh Rajabi, Anmar Salman jt).

Praktika tagasiside

2017./2018. õppeaasta praktikate iseloomustamiseks sobib esitada noppeid juhendatavate ja juhendajate esitatud tagasisidest.

- Tudengite arvates kinnistas praktika ülikooliõpingute kestel kogutud teadmisi:
  - *Praktikapäevad olid väga huvitavad ja kinnistasid 2,5 aasta jooksul ülikoolis õpitut.*
  - *Töö käigus kinnistusid varasemad teadmised. Praktika andis võimaluse kogeda meeskonnatööd ning asjaajamist infoteaduste valdkonnas.*
  - *Praktikat toetasid pea kõik eelnevalt läbitud ained, nt* Infoallikad ja infootsing, *mis aitas paremini töö käigus tekkinud probleemidele lahendusi leida ning* Intellektuaalse omandi kaitse – *valdkonda tundes oli lihtsam praktikabaasiga kohaneda.*
- Tudengid hindasid praktika korraldust ja tööülesannete mitmekesisust:
  - *Positiivne, et praktikat sai läbi viia erinevates osakondades ja haruraamatukogudes. Mitte ükski päev ei olnud sarnane ja tegevus ei kordunud. Haruraamatukogus oli mul võimalik kõige põhjalikumalt näha raamatukoguhoidja tööd. Sain täita suurel hulgal raamatukoguhoidja töösse kuuluvaid ülesandeid. Huvitav oli ise kaasa lüüa juhatajate töösse ning langetada otsuseid raamatute valimisel ja soetamisel.*
- Tudengid iseloomustasid töökeskkonda meeldivana, kolleege sõbralike ja abivalmitena:
  - *Praktika oli väga huvitav. Töökeskkond olid meeldiv ning inimesed sõbralikud ja abivalmid. Erinevate töövaldkondadega tutvudes jäi mulje, et inimesed olid huvitatud oma töö tutvustamisest praktikandile.*
  - *Esimesel päeval, kui kohtusin raamatukogu juhiga, mõistsin kohe, et olin praktikandina väga oodatud ning kõik talitused olid valmis mind juhendama.*
- Tudengid kinnitasid valitud eriala sobivust:
  - *Praktiseerides sain aru, et olen õige eriala valinud ning see tõesti huvitab mind. Praktika möödus kiirelt ning viimasel päeval oli kurb lahkuda.*
  - *Asutuse meeldiv keskkond ja jõukohased tegevused kinnitasid, et valitud eriala on sobiv. Soov töötada info ja andmete ning dokumentidega nii veebis kui paberil muutus veelgi kutsuvamaks.*
- Juhendajate hinnangul oli tudengite erialase ettevalmistuse tase väga hea ja kutsesobivus suurepärane:
  - *Üliõpilase erialase ettevalmistuse tase oli väga hea, ülesannetega sai ta hakkama nutikalt ja hästi. Praktika käigus loodud väärtused on reaalselt kasutatavad. Praktikandi kutsesobivus on suurepärane. Teda iseloomustavad kohanemisvõime, korrektsus, täpsus, töökus, kohusetundlikkus, kiirus, sõbralikkus, väga hea suhtlemisoskus ja abivalmidus.*
  - *Üliõpilane sai kõigi talle antud ülesannetega hästi hakkama, oli positiivse töössesuhtumisega, õppis kiiresti, oli tähelepanelik ja korrektne. Erialase ettevalmistuse tase, ülesannetega toimetulek ning kutsesobivus oli suurepärane.*
  - *Praktikant oli tähelepanelik ja väga asjalik. Tööülesandeid täitis kohusetundlikult ning huviga. Tal oli palju lisaküsimusi, mis näitas huvi raamatukogu tegevuse vastu. Teenindusprotsessis jättis üliõpilane väga hea mulje, eriti just tema oskus lastega suhelda. Meie hinnangul oleks ta väga hea raamatukoguhoidja.*
- Juhendajate arvates said üliõpilased praktikaülesannetega hästi hakkama:
  - *Praktikant suhtus töösse kohusetundlikult ja täitis ülesandeid korrektselt ning kiirelt. Oli väga hea suhtleja. Praktikandi töö sai suurepärase hinnangu osaliseks.*
  - *Praktikant sai ülesannetega hästi hakkama, õppis kiiresti ja toimetas iseseisvalt, ülesannete lahendamisel vajas juhendamist väga vähe. Kui miski jäi arusaamatuks, siis kohe küsis.*
  - *Väljaande tarbeks info kogumisega sai tudeng kiirelt ja asjatundlikult hakkama. Koostas sisukad annotatsioonid ning sai uuringute otsimisel rakendada infootsingu- ja analüüsi oskusi.*
  - *Üliõpilane oli IT-osakonnas pigem abistav töökaaslane, kellega veebilehte koos hallata ja kellega asju arutada, kui praktikant. Tudeng oli avatud ja väga asjalik. Tööülesandeid täitis kohusetundlikult, mõtles kaasa, küsis palju küsimusi ja tegi häid ettepanekuid. Kõik see näitas tema huvi raamatukogu tegevuse vastu. Sellist kolleegi näeksime hea meelega oma meeskonnas.*

Kokkuvõtteks

Praktikate positiivne tagasiside ja soorituste tulemused annavad tunnistust infoteaduse üliõpilaste väga heast erialasest ettevalmistusest ning ülikooli ja praktikaasutuste sujuvast koostööst.

Kasutatud allikad

Kutsestandard *Raamatukoguhoidja, tase 6*. (2017). Loetud aadressil https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10669880

Kutsestandard *Raamatukoguhoidja, tase 7*. (2017). Loetud aadressil https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10669910

Kõrgharidusstandard. (2017). RT I, 26.09.2017, 10. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/akt/107082012004?leiaKehtiv

Praktika kõrgkoolis (2011). Tartu: Archimedes. Loetud aadressil http://primus.archimedes.ee/sites/default/files/oppekavavorg/praktika%20k%C3%B5rgkoolis%20trykki_0.pdf

I osa

Tiigrihüpe kataloogimises ja kataloogide arengus

Uus kataloogimisstandard **RDA** (Resource Description and Access) kogub maailmas üha laiemat populaarsust. Miks on see standard raamatukogudes nii populaarne? Miks oleks Eestiski kasulik kaaluda kataloogimisstandardi vahetust? Püüdkem leida neile küsimustele vastused.

Jane Makke
RR-i metaandmete peaspetsialist

Foto: Teet Malsroos

Kataloogimisstandardi RDA aluseks on IFLA funktsionaalsusnõuded. Keskendume artiklis neist olulisimale, milleks on **FRBR ehk bibliokirjele esitatavad funktsionaalsusnõuded** (Functional Requirements for Bibliographic Records).

Raamatukogu kataloog on iga raamatukogu keskpunkt, peamine toode või teenus, milleta on ühel raamatukogul, olgu ta suur või väike, keeruline – kui mitte võimatu – oma teenuseid pakkuda. Kaartkataloogide üleviimine elektroonilisse keskkonda oli omas ajas tohutu arenguhüpe, tõeline innovatsioon, mis aitas saavutada üht kataloogi põhieesmärki – hoida kokku kasutaja aega, mis saavutati ainuüksi juba sellega, et raamatukogu kogudest aimu saamiseks ei pidanud enam raamatukokku kohale tulema. Lisaks on kataloogisüsteem ka raamatukogude eneste jaoks väga oluline sisetööd hõlbustav tööriist.

Kataloog, mis ei suuda käia kajaga kaasas kasutajate vajadusi, kaasaegse veebiteenuse disainipõhimõtteid või ka ressursisäästlikkust silmas pidades, muutub kasutaja jaoks ebaefektiivseks ja väheatraktiivseks ning sõltuvalt kasutaja vajadustest isegi tööd takistavaks.

Tänapäeval on elektronkataloogi olemasolu kasutaja jaoks, olgu siis lugejale või raamatukoguhoidjale, elementaarne teenus. Oleks mõeldamatu, kui raamatukogu kogusid ei saaks hallata või neist otsida veebi kaudu. Kuid kataloog, mis ei suuda käia ajaga kaasas kasutajate vajadusi, kaasaegse veebiteenuse disainipõhimõtteid või ka ressursisäästlikkust silmas pidades, muutub kasutaja jaoks ebaefektiivseks ja väheatraktiivseks ning sõltuvalt kasutaja vajadustest isegi tööd takistavaks. Tänaseid katalooge üles ehitades ja kujundades on eelkõige lähtutud igipõlistest raamatukogunduslikest mõttemallidest ega ole niivõrd tegeletud kasutajate huvidele vastava teenuse arendamisega. Kasutaja on lihtsalt kasutanud seda, mida talle on pakutud.

Kaasaegses maailmas, kus interneti osatähtsus kasvab päevadega, on paratamatu, et kasutaja fookus liigub veebis raamatukogudelt mujale, kus on märkimisväärselt lihtsam toimetada ning kust vastused tulevad kiiresti ja väiksema vaevaga, pidamata sealjuures leitud info kvaliteeti kuigivõrd oluliseks. Näib paratamatuna, et mõne aastaga on raamatukogud kaotanud oma monopoolse staatuse (teadusliku) informatsiooni omajana ja vahendajana. Kuna kataloogimine on kõigist raamatukogunduslikest protsessidest üks ressursimahukamaid ja keerukamaid tegevusvaldkondi, siis on kasvanud surve raamatukogude eelarvetele: on kujunenud ootus, et kataloogisüsteemid peavad olema kuluefektiivsed, toetama automatiseerimist ja vähendama käsitsi tehtava töö hulka ning võimaldama vältida dubleerivaid tegevusi. Veelgi enam: reeglid, mille alusel teavikuid kirjeldatakse, peavad olema lihtsad. Kuidas seda kõike saavutada? See näib olevat miljoni dollari küsimus.

Tagasivaade

Ligi kuuskümmend aastat tagasi algatas IFLA kataloogide disaini aluseks oleva kokkuleppe koostamise protsessi, mille tulemusel sündisid 1961. a rahvusvahelised kataloogimispõhimõtted – dokument, mis on tuntud ka Pariisi põhimõtete nime all[1]. Sellele järgnes 1969. a monograafiate bibliograafilise kirjeldamise standardi ISBD(M) sünd. Need kaks dokumenti on olnud aastakümneid raamatukogude kogude kirjeldamise aluseks, neile tuginevad ka kõik hilisemad kohaliku tähtsusega ja/või rahvusvahelised kataloogimisreeglistikud ja -standardid, nt meilgi kasutatavad angloameerika kataloogimisreeglid AACR (Anglo-American Cataloguing Rules)[2] ning kataloogiandmete masinloetav vorming MARC21 (Machine Readable Cataloguing Record).

Kõik nimetatud standardid peegeldavad oma aega – vajadust minna kaartkataloogimiselt üle elektronkataloogimisele, tagades sealjuures kirjete ühetaolisuse ja taaskasutatavuse sõltumata kirjeldaja või kirjeldatava keelest ja kultuuriruumist. Elektronkataloogimine võimaldas oluliselt kokku hoida nii lugejate kui ka raamatukogude endi ressurssi – elektronkataloogimise tulekuga koondati kõik väljaannet kirjeldavad andmed ühte bibliokirjesse. Senise mitme kaardi kirjutamise/trükkimise asemel sai piltlikult öeldes hakata väljaande kohta koostama ühte *kaarti* ehk *bibliokirjet*, kuhu sai kõigele lisaks kanda oluliselt rohkem andmeid kui seda võimaldas tilluke kataloogikaart.

Lisaks bibliokirjetele hakati elektronkataloogi koostama ka normikirjeid: nii isikutele kui ka asutustele ja organisatsioonidele, nii üritustele, kohanimedele kui ka märksõnadele, vahel ka pealkirjadele (nt eeposed või rahvusvahelised lepingud). Normandmeteta ei saa elektronkataloog efektiivselt ja ladusalt toimida: nende ülesanne on aidata nii kataloogijal kui ka lugejal tuvastada näiteks õigeid isikuid ja asutusi/organisatsioone, seostada omavahel eri nimekujusid ning toetada kasutajat orienteerumisel kataloogi sisestatud tohutus andmehulgas.

Eestis alustati elektronkataloogimisega 1999. a, mil ELNET Konsortsiumi raamatukogudes võeti kasutusele *Innopac*, lugejaile avati e-kataloog ESTER ning alustati ISBD-le, AACR2-le ning MARC21-le tuginevate kataloogimisjuhendite koostamisega. Ja nii jätkub see muutumatul kujul tänaseni.

---

[1] *Statement of Principles Adopted by The International Conference on Cataloguing Principles* ehk Pariisi põhimõtted (1961): https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/IMEICC/IMEICC1/statement_principles_paris_1961.pdf .
2016. a kinnitas IFLA uusima ning samas ka IFLA kirje funktsionaalsusnõuetega ühilduva kataloogimispõhimõtete deklaratsiooni *Statement of International Cataloguing Principles (ICP, 2016)*: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2016-en.pdf .

[2] AACR-st ilmus 1978. a põhjalikult korrigeeritud versioon AACR2, mis on kasutusel ka Eesti raamatukogudes bibliokirje otsiandmete vormistamisel ning isikunime, kollektiivide ja märksõnade normikirjete koostamisel.

On kujunenud ootus, et kataloogisüsteemid peavad olema kuluefektiivsed, toetama automatiseerimist ja vähendama käsitsi tehtava töö hulka ning võimaldama vältida dubleerivaid tegevusi.

IFLA funktsionaalsusnõuded

Käesoleva artikli keskmes olev **FRBR** ehk **bibliokirje funktsionaalsusnõuded**[3], mis suunab meid bibliograafilist universumi sootuks teisiti vaatama, avaldati juba 20 aastat tagasi, täpsemalt 1998. a. Sellest vaatenurgast lähtudes ei saaks öelda, et FRBR oleks midagi novaatorlikku. Ent uus mõtteviis ei ole meie teadvuses siiski veel kinnistunud: selle rakendamise vajalikkuses on kaheldud ning seetõttu on üleminek edasi lükkunud.

Lisaks FRBR-le kuulub IFLA funktsionaalsusnõuete perre veel terve rida olulisi üksteist täiendavaid ja suunda näitavaid standardeid:

- FRAD (Functional Requirements for Authority Data), 2009[4] – FRBR-i edasiarendus, mis keskendub isikute, organisatsioonide ja asutuste ning pealkirjade normandmestule;
- FRSAD (Functional Requirements for Subject Authority Data), 2010[5] – märksõna normikirjetele mõeldud funktsionaalsusnõuded;
- FRBRoo (Conceptual Model for Bibliographic Information in Object-Oriented Formalism), 2016[6] – bibliograafilisi andmeid defineeriv ontoloogia, mis on ühtlustatud ka kultuuripärandi kirjeldamisstandardiga CIDOC CRM (selle väljatöötamist juhtis Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu);
- PRESSoo, versioon 1.3, 2017[7] – jadaväljaannete bibliograafilist informatsiooni defineeriv ontoloogia. PRESSoo eesmärk on lahendada küsimused, mis tekkisid püüdlusest kohaldada jadaväljaannetele FRBR-st tulenevaid nõudeid;
- IFLA Library Reference Model (IFLA LRM), 2017[8] – IFLA uusim standard. Kontseptuaalne mudel, mis seob ühte tervikusse nii FRBR-i, FRAD-i kui ka FRSAD-i. Standardi eesmärk on lahendada kõigis kolmes, varem iseseisvalt eksisteerinud mudelis esinenud ebakõlad. IFLA LRM on mõeldud kasutamiseks lingitud andmete keskkonnas, toetamaks bibliograafiliste andmete kasutust linkandmetel tuginevates rakendustes ning mis vast kõige olulisem – seda koostades on mõeldud ka arhiividele ja muuseumidele.

> FRBR-i eesmärk on parandada kataloogikirjet ja tõhustada kataloogimist, aga ka muuta-uuendada kataloogе, mõeldes ennekõike kasutajale ning tema harjumustele-eelistustele info- ja otsisüsteemide kasutamisel.

FRBR ehk bibliokirje funktsionaalsusnõuded

FRBR ei ole kataloogimisreeglistik. Vastupidi, tegemist on kirjeldamis- ja kataloogimisstandarditest sõltumatu kontseptuaalse mudeliga bibliograafilise andmestiku korraldamiseks ning kataloogide ja andmebaaside restruktureerimiseks. Sõna *kontseptuaalne* annab vihje, et see ei ole otsekohaldatav, vaid eeldab kindlasti märksa täpsemat modelleerimist.

FRBR-i väljatöötamine algas seisukohast, et olemasolev infoallikate käsitlusviis ja olemasolevad kataloogid ei ole suutelised kaasas käima tehnoloogia kiire arenguga. Seevastu pakub FRBR suuniseid, kuidas võiks ja saaks kataloogе kaasajastada, muutes raamatukogude endi vaatenurka väljaannetele ja nende kirjeldamisele. FRBR-i eesmärk on parandada kataloogikirjet (toodet) ja tõhustada kataloogimist (protsesse), aga ka muuta-uuendada kataloogе (tehnoloogiat), mõeldes ennekõike kasutajale ning tema harjumustele-eelistustele info- ja otsisüsteemide kasutamisel.

FRBR-i välja töötama asudes määratles IFLA juures tegutsenud FRBR-i töögrupp (FRBR Study Group) neli olulisemat kasutaja tegevust (*user tasks*), mille ümber seda mudelit ehitama hakati. Need on:

- Kasutajal on soov leida väljaanne, mis vastab tema poolt ette antud kriteeriumidele (nt soovitakse tuvastada üksikut väljaannet või mitmest väljaandest koosnevat hulka).
- Kasutajal on soov teha väljaannetel vahet veendumaks, et kirjeldatud väljaanne on just see, mida ta otsis.
- Kasutajal on soov valida välja konkreetne väljaanne, mis vastab kasutaja vajadustele sisu, füüsilise formaadi jms poolest, või välistada väljaanded, mis ei vasta kasutaja ootustele.
- Kasutajal on soov saada juurdepääs väljavalitud väljaandele (nt omandada see ostes või laenates või saada juurdepääs elektrooniliselt).

FRBR-i mudel tugineb kolmel suurel komponendil:

- olemid (*entity*);
- olemeid kirjeldavad omadused ehk atribuudid;
- olemite omavahelised seosed.

Mis on olem, kuidas on FRBR-i nõuded kohaldatavad meile tuttavasse bibliograafilisse maailma ning mida võidab kasutaja? Rääkigem sellest juba RK järgmises numbris.

---

[3] IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (1998): https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records .

[4] FRAD https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf

[5] FRSAD https://www.ifla.org/node/5849

[6] FRBRoo https://www.ifla.org/publications/node/11240

[7] PRESSoo https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/PRESSoo/pressoo_v1-3.pdf

[8] IFLA Library Reference Model https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712.pdf

Raamatukogu on alati olnud kooli jaoks tähtis

Mihkel Voldi intervjuu Külli Nõmmistuga

Fotod: Teet Malsroos

KÜLLI NÕMMISTU on Räpina Aianduskooli initsiatiivikas raamatukoguhoidja. Õppeasutus, kus Külli töötab, on tuntud ülemaaliselt ja piiri tagagi. Siia tullakse õppima erinevatest maakondadest ning kaugemaltki. Kui saime vihje, et aianduskooli raamatukogu on midagi imelist, võtsimegi fotograaf Teeduga ette Räpina tee.

Räpina Aianduskooli asutamisajaks loetakse 1924. aastat, mil Räpina Reaalgümnaasiumi juurde moodustati põllumajandusklass ja loodi Räpina Avalik Ühispõllumajandusgümnaasium. Praegu on võimalik aianduskoolis õppida nii põhikui ka keskhariduse baasil. Kooli juurde kuulub 8-hektarine dendropark ja 6 hektarit kollektsioonaedasid. Räpina mõisaparki, kus aianduskool asub, hakati rajama 19. sajandi keskel. Pargikujunduse kavandas 1880. aastatel baltisaksa maastikuarhitekt Walter von Engelhardt (1864–1940) segastiilis inglise, prantsuse ja metsapargina. Pargis kasvab üle 300 liigi puid ja põõsaid – see on Eestis üks liigirikkamaid. Enne uue õppehoone valmimist 1984. a tegutses kool mõisapargis asuvas Sillapää lossis.

Külli Nõmmistu ja raamatukogu leiame aianduskooli õppehoonest. Pean otsesõnu ütlema, et see koht lummab hubase interjööriga: kui siin juba oled, ei tahakski nagu ära minna. See, et Küllil on raamatukogu arendamisel pealehakkamist, on ilmselge. Kuidas ta on selle kõigega hakkama saanud, seda uurimegi nüüd lähemalt.

Külli, ma tean, et Räpina Aianduskool on Teid tunnustanud tiitliga *Aasta töötaja 2016*. Mida see tunnustus Teile tähendas?

Loomulikult on see meeldiv, et kolleegid ja õpilased just mind aasta töötajaks valisid. Usun, et iga inimene vajab tunnustust ja motivatsiooni, et oma tööd edaspidi veel paremini teha.

Teil on raamatukoguhoidjana suur kogemustepagas. Kuidas Te raamatukogunduse leidsite-avastasite?

Aianduskooli tööle tulla soovitas isa, kes oli tol ajal siin ajalooõpetaja. Esimene töökoht oli kaugõppeosakonna

sekretär. Lapsehoolduspuhkuselt tagasi tulles oli minu töökoht hõivatud ja pakuti hoopis raamatukoguhoidja kohta. Ei mõelnud pikalt, võtsin pakkumise vastu. Seejärel asusin töö kõrvalt õppima Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogunduse ja bibliograafia eriala, omandades raamatukoguhoidja-bibliograafi kutse. Tegelikult ma lapsepõlves küll ei unistanud raamatukoguhoidja kutsest, pigem nii lihtsalt kujunes.

Kui palju erineb tänane töö aianduskooli raamatukogus sellest, mida tegite siis, kui siia tulite?
Kardinaalselt! Raamatukogu oli tol ajal suur, eraldi lugemissaali ja fondiruumiga. Raamatuid oli väga palju, aga kartoteek puudus täielikult. Koos kahe kaastöötajaga koostasime kirjutusmasinal kogu kartoteegi. Laenutusi oli samuti palju, sest õpilaste arv oli suurem ning raamatuid väärtustati ja loeti rohkem.

Kahjuks praegusel ajal asendab põhjatu internet paljudele noortele raamatuid. Peale raamatukoguprogrammi kasutuselevõttu on töö palju kiiremaks, täpsemaks ja lihtsamaks muutunud. Raamatukoguhoidjatest olen ainukesena siia tööle jäänud, ju tänu oma haridusele. Praegusel ajal tuleb õpilastele rohkem abiks olla õppematerjali otsimisel. Lisaks kuulub minu töökohustuste hulka õpilastele ürituste korraldamine, huviringide koordineerimine, kooli ajalehe toimetamine ja osaliselt ka abi taimeprojektide läbiviimisel.

Milliseid erialasid aianduskoolis praegu õpetatakse?
Aiandust, maastikuehitust, floristikat, keskkonnakaitset ja tekstiilkäsitööd. Viimast eriala saab omandada ainult sessioonõppe teel.

Kes on kõige usinamad raamatukogukülastajad?
Sessioonõppe õpilased. Nende huvi valitud eriala vastu on juba kooli tulles suurem, seega on nad ka õpihimulisemad. Õpetajad hoolitsevad samuti selle eest, et õpilane siia tuleks ja oskaks otsida informatsiooni just erialastest raamatutest, mitte ei piirduks ainult arvutist leitud teabega. Isegi väikesed rühmatunnid toimuvad vahetevahel siin, sest on olemas arvutid ja raamatud – ideaalne õpikeskkond.

Räpina Aianduskooli raamatukogu interjöör on valgus- ja värviküllane. Siin on suurepärane soojades toonides värvilahendus: sügavkollased seinad ja nendega ansamblis olev põrandakate, triibuline nagu rahvariideseelik. Mööbel on mugav, on lilleseadeid, on kunsti. Tegemist on väga õdusa keskkonnaga. Külli, kuidas Teil õnnestus selline tore kooslus luua?
Koolimaja renoveerimise käigus lubati ka töötajatel sõna sekka öelda. Sisearhitekt Maarja Gustavson arvestas minu soovidega raamatukogu osas. Pimedast fondiruumist sai avatud lugemissaali osa koos seina- ja laeakendega. Värvilahenduseks palusin heledat ja päikeseliselt kollast, arvestades sellega, et Eestis on palju pimedat aega. Põrandakatte osas lihtsalt valisin meelepärase. Mulle meeldivad värvid! Lilleseadete olemasolu eest hoolitsevad meie floristikaõpilased.

Millal ja kelle toel see õppehoone ning sealhulgas raamatukogu renoveeriti?
Räpina Aianduskooli õppehoone, sealhulgas raamatukogu renoveerimine sai valmis 31. augustil 2013 Euroopa Regionaalarengu Fondi abil (prioriteetne suund *Hariduse infrastruktuuri arendamine,* meede *Kutseõppeasutuste õppekeskkonna kaasajastamine*).

Kas avatud hoidla ja katuseaknad olid raamatukogus juba 1984. aastal, kui see hoone avati?
Lugemissaalis olid juba algselt katuseaknad, aga renoveerimistööde käigus tehti lisaks endise fondiruumi lakke veel aknaid, ikka selleks, et oleks rohkem valgust.

Kui palju on raamatukogu positsioon koolis muutunud peale remonti?
Raamatukogu on alati olnud kooli jaoks tähtis, aga peale remonti on siin lihtsalt tunduvalt avatum, ilusam, soojem ja lugejasõbralikum. Kogu õppehoone on peale renoveerimist muutunud kaasaegsemaks ja paremaks õpikeskkonnaks.

Missugust kirjandust aianduskooli raamatukogule hangite?
Põhiliselt ostan erialast kirjandust, mis on seotud aianduse, maastikuehituse, floristika, keskkonnakaitse ja tekstiilkäsitööga. Ilukirjandust tellin tunduvalt vähem, sest Räpina linnas on korralik [rahva]raamatukogu, kus on külluslik ilukirjanduse valik.

Kes Teid raamatukogu komplekteerimisel aitab?
Põhiliselt valin raamatud välja ise. Erialaainete õpetajad esitavad samuti mulle oma soovid ja seejärel tellin. Võõrkeelse kirjanduse ostmisel lähtun peamiselt õpetajate soovidest.

Valgus- ja värviküllane interjöör lummab.

Milliseid andmebaase on võimalik siin kasutada?
Raamatukogus on õpilaste kasutuses kuus internetiühendusega arvutit. Kasutada saab erinevaid andmebaase, vastavalt oskustele ja vajadustele. Arvan, et kõige rohkem kasutatakse siiski e-kataloogi ESTER.

Kui palju teil aianduskoolis e-raamatuid loetakse?
Seni pole vajadust olnud. Raamatut soovitakse ikka lugeda paberkandjalt, mitte ekraanilt. Kui tekib vajadus, siis tellin.

Millist raamatukogusüsteemi kasutate?
Raamatukoguprogrammi RIKS, alates aastast 1996.

Kuidas olete sellega rahul?
Seni olen olnud rahul. Probleemi lahendus on telefonikõne kaugusel.

Kui aktiivsed olete RVL-teenuse pakkumisel-kasutamisel?
Meie raamatukogu ei kasuta RVL-teenuseid. Sessioonõppe õpilased saavad tellida puuduoleva kirjanduse oma kodukoha raamatukogust. Päevase osakonna õppurid pole seni vajadust tundnud.

Millest tunnete raamatukogus kõige rohkem puudust?
Ei oskagi millestki puudust tunda. Meil on kõik tööks vajalik olemas. Lugejaid võiks rohkem olla, aga see sõltub ikkagi õpilaste arvust koolis.

Mil määral suhtlete ja teete koostööd Räpina valla raamatukogudega?
Räpinas on väga hea raamatukogu. Lugejad, kes soovivad ilukirjandust laenutada, suunan sinna. Ise kasutan vajadusel samuti Räpina Linna Keskraamatukogu teenuseid.

Mis on Teie arvates lugejatega tegelemisel kõige olulisem?
Suhtlemine, lugeja suunamine raamatute juurde. Oluline polegi see, millist raamatut ta loeb, pigem see, et inimene üldse loeb, et ta leiaks raamatu võlu.

Kas olete oma lugejailt uurinud või plaanite uurida, mida nad olemasolevaist raamatukoguteenustest arvavad?
Igal aastal tehakse töötajate ja õpilaste hulgas rahuloluküsitlus. Lugejad on olnud raamatukoguteenustega rahul. Selge on see, et kõiki raamatuid ei saa sessioonõppe õpilastele pikaks ajaks koju laenutada, sest meil lihtsalt pole nii palju.

Millised peaksid Teie arvates olema kooliraamatukogud tulevikus?
Ei kujuta ettegi, millised, aga selles olen kindel, et raamatukogu kuulub kooli juurde.

Mida Te näete raamatukogus olevat kõige tähtsama?
Lugeja on kõige tähtsam! Muidugi raamatud, seejärel arvutid ja teised vahendid.

Olete silma paistnud kooli ürituste korraldamisega. Millised ettevõtmised on olnud Teile kõige südamelähedasemad?
Mida rohkem osalejaid, seda toredamad üritused. Meil on populaarsed sügis- ja jõulupeod, mille korraldamisega olen seotud. Lisaks aktused. Hea üritus toimub ikka koostöös õpilaste, kursusejuhatajate ja heade kolleegidega – meeskonnatöö. Alles peale üritust hingad kergendatult ja mõtled, et küll läks hästi. Südamelähedasem oli ehk Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale pühendatud aktus. Eeltöö oli pingeline ja lõpptulemus tähtpäeva vääriline.

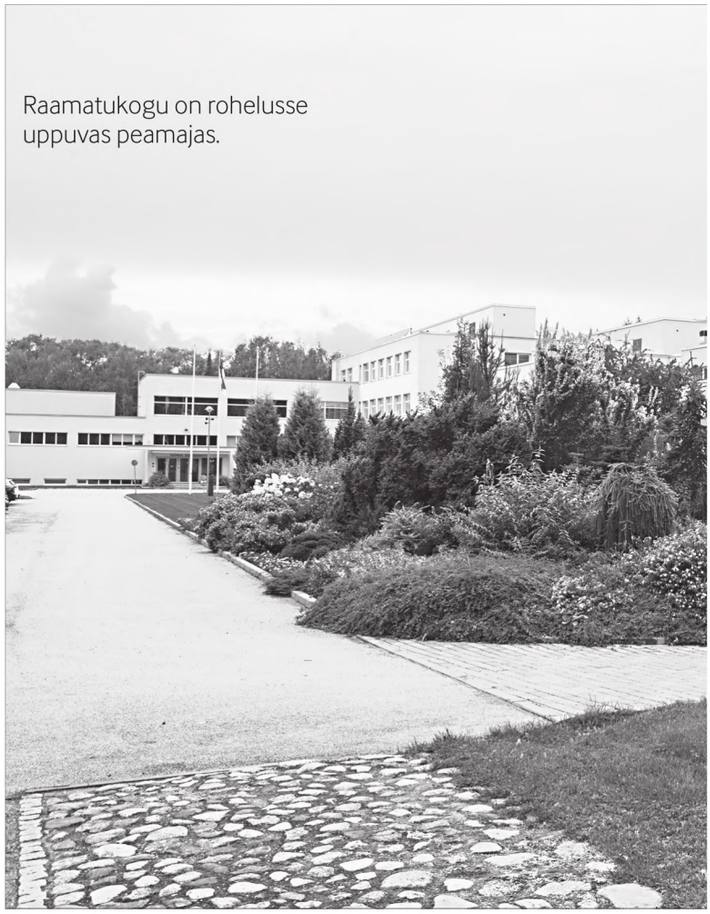

Raamatukogu on rohelusse uppuvas peamajas.

Põrandakate meenutab rahvariideseelikut.

Räpina Aianduskool üllitab ajalehte *Aeg & Vaim*. Olete alates 2015. aastast olnud kooli ajalehe toimetajaks. Mida olete seda lehte tehes oluliseks pidanud?
Ajalehe toimetajaks sain samuti juhuslikult. Eelmine töötaja lahkus töölt ja mulle lihtsalt öeldi, et hakka tegema. Küll ma muretsesin, et ei saa hakkama. Tuli lihtsalt tegema hakata ja nii oligi. Õnneks ei teinud ma seda tööd üksi. Ajalehe küljendajaks sai õpetaja Valdur Truija, kellega koos alustasime. Peagi liitus toimetusega ka õpetaja Liisi Kont. Nii see ajaleht meie vaidluste, kompromisside ja jõupingutuste teel sünnibki.

Eesmärk on kajastada õpilaste ja töötajate üritusi, portreteerida huvitavaid inimesi ja rääkida eluolust. Ajaleht on nagu kroonika, kus kajastub kõik, mis kooliga seotud. Loomulikult ootame, et õpilased teeks rohkem kaastööd.

Räpinas on kaks kooli: lisaks aianduskoolile on siin ka Räpina Ühisgümnaasium. Mõlemat õppeasutust saab pidada 1920. aastail tegutsemist alustanud Räpina Ühispõllumajandusgümnaasiumi järeltulijaiks. Milline on Teie side teise kooliga, Räpina Ühisgümnaasiumiga?
Olen Räpinasse sisserändaja Võrumaalt ja õppisin Räpina Keskkoolis ainult lõpuklassides.

Aianduskooli lähedus on Räpina aedade ilmele ilmselgelt head mõju avaldanud. Külli, kui palju on Teis hobiaednikku?
Kahjuks eriti pole. Meeldib n-ö konteinerhaljastus – lilleamplid rõdul ja maja ees. Aga ma naudin väga meie kooli ilusat ümbrust ja ilusaid koduaedu.

Mis on harrastus, mida soovitaksite teistelegi?
Mulle meeldib väga tantsimine. Juba üle kümne aasta tegelen flamenkotantsuga. Lisaks meeldib jalutada, looduses matkata ja jalgrattaga sõita. Soovitan teistelegi igasugust liikumist, sest kulutame arvuti taga istumisele päevas nagunii liiga palju aega.

Vastavalt võimalustele meeldib mulle väga reisida. Reisihuvist inspireerituna alustasin sügisest reisihommikute sarja, kus enne tundide algust räägib keegi oma viimasest reisist ja näitab pilte. Samuti saavad sõna töötajad ja õpilased, kes on käinud võõrsil praktikal *Erasmus+* programmi kaudu. Minu jaoks on see nagu isutekitaja. Iga esitlus tekitab soovi rännata just sinna kohta, millest reisihommikul räägiti.

Viimased küsimused puudutavad ilukirjandust: milliseid raamatuid eelistate?
Raamatuid lugeda mulle meeldib! Olen n-ö kõigelugeja, vastavalt tujudele. Lugemisvara valin sõprade, kolleegide ja laste soovituste põhjal. Eelmise suve lemmikuks kujunes Laila Hietamiehe *Vürstitar Sonja* – viieosaline ajaloolise taustaga armastusromaanide sari. Väga meeldis laste soovitatud Haruki Murakami teos *Norra mets*. Praegu on öökapil pooleli Umberto Eco *Roosi nimi*.

Kes on Teie lemmikkirjanikud?
Päris lemmikut ei oska valida. Eesti kirjanikest meeldib enam Andrus Kivirähk. Tema raamatuid võib lugeda ikka ja jälle üha uuesti ning alati leiab midagi uut. Loomulikult ei saa üle ega ümber klassikutest nagu näiteks Anton Hansen Tammsaare, Erich Maria Remarque ja Lev Tolstoi.

Tänan Teid intervjuu eest väga! Soovin Teile edu aianduskooli raamatukogu eest seismisel!

Foto: Teet Malsroos

Raamatukogudevahelise laenutuse tulevikuteed otsides. II osa

Marii Väljataga, *RR-i juhtiv spetsialist, raamatukogudevahelise laenutuse teenusejuht, PhD*

Raamatukogudevaheline laenutus (RVL) on põnev dünaamiline raamatukoguteenus, mille osutamine ja võimalused sõltuvad paljudest eri trajektoore kulgevatest teguritest: geopoliitikast, tehnoloogilistest edusammudest ja ootustest, raamatukogude laenutusreeglitest, valdkonna laiemast koostöövõimekusest, litsentsilepingutest ja autoriõiguse tõlgendustest, suundumustest ühiskonna enesetunnetuses ja infokäitumises, postiteenuse usaldusväärsusest, isiklikest kontaktidest.

Paindliku, mitmekülgse, rahvusvaheliselt põimunud teenusena on RVL infomaailma arengutest tihti esmajärjekorras teadlik ning ka ainulaadselt reageerimisvõimeline, kohandades end ikka ja jälle uute oludega. Seekordses osas vaatleme, millised RVL-lahendused on kasutusel teistes riikides ning kuhu liigub valdkonna uuenduslik mõte.

RVL-lahendused maailmas

Raamatu mugavaks ja kiireks liikumiseks (kaug)raamatukoguriiulist lugejani on maailmas käibel väga mitmeid lahendusi. Praegu toimivad süsteemid võib rühmitada järgmiselt:

1) kliendi algatatud otsetellimine sama tüüpi raamatukogude vahel, kohaletoimetamisega õppe-, töö- või kodukohajärgsesse raamatukogusse;
2) kliendi algatatud üleriigiline raamatutellimisteenus erinevate raamatukogutüüpide üleselt, ühe e-kataloogi põhjal, kohaletoimetamisega raamatukogusse;
3) raamatukogude ühisandmebaasid, milles lugejate eest edastavad

tellimusi raamatukogude RVL-töötajad;

4) dokumendiedastus.

I Kliendi algatatud otsetellimine *sama tüüpi* raamatukogude vahel (nt ainult ülikooliraamatukogud või ainult rahvaraamatukogud), kohaletoimetamisega õppe-, töö- või kodukohajärgsesse *raamatukogusse*

Niisuguse raamatuliikluse tehnoloogiliselt huvitavaim näide on Kanada tarkvarafirma Relais Internationali (alates 2017. a-st OCLC Inc. omanduses) pakutav RVL-lahendus *D2D – Discovery to Delivery*, mida kasutavad USA akadeemilised raamatukogud (Relais International 2018). *D2D* esimene klient aastast 2010 on Ameerika Ivy Plus institutsioone ühendav vahendamata laenutuspartnerlus *BorrowDirect*. 13 raamatukogu kollektsioone (70 mln teavikut) koondav teenus täidab üle 250 000 kauglaenutussoovi aastas (raamatud, noodid jm tagastatav materjal, mitte koopiad). Raamatukogu kasutaja otsib materjali raamatukogude koondkataloogist, saab otsingu tulemustes infot raamatu saadavuse kohta reaalajas ning esitab sisseloginuna otse pealkirjakuvast tellimuse. Suurema eksemplaarsuse korral jagab algoritm täitmiskoormuse partnerraamatukogude vahel võrdselt ning kiirendatud transpordiga kindlustatakse tellitud materjali saabumine 3–5 päevaga kliendi *koduraamatukogusse* (McGivney 2017; BorrowDirect 2018). *BorrowDirect*i toimemehhanismi on kirjeldatud kui *online turuplatsi* (nagu näiteks Amazon.com) RVL-i vallas – tootekirjeldused ja info saadavuse kohta kogutakse kokku kolmandatelt osapooltelt, kes tooted välja saadavad, kuid tehinguid hallatakse ühtses *online*-lahenduses (Collins 2015). *D2D* lahendus võimaldab seejuures eri raamatukogusüsteemide (ILS) andmevahetust läbi NISO Z39.50 standardi – kliendi leitud ja tellitud raamat laenutatakse ühe raamatukogu süsteemist välja ning raamatu informatsioon kantakse teise, laenuraamatut vastuvõtva raamatukogu süsteemi sisse töötaja sekkumiseta.

Sarnaselt *BorrowDirect*iga toimib 120 Ohio akadeemilist raamatukogu (46 mln teavikut) ühendav konsortsium *OhioLINK*. Kauglaenutus on siinkohal tugevalt seotud *koduraamatukogu* mõiste ja rolliga – kuigi klient otsib ja tellib raamatu ise, vastutab tema *koduraamatukogu* saabunud raamatu toimetamise eest kliendile ning raamatu tagasisaatmise eest varustajaraamatukogule. Ka kaugõppijad (*distance learners*) on RVL-i klientidena oma raamatukoguga seotud (OhioLINK 2017). Rahvaraamatukogude vahelise konsortsiumtellimise näiteks samast osariigist on *SearchOhio* (tugineb Innovative Interfaces lahendusel *INN-Reach*). Raamatukogusüsteemides luuakse liikuva raamatu kohta vajalikud kirjed automaatselt, algoritm jagab tellimuste täitmiskoormust ning tellija konkreetset eksemplari või saatjaraamatukogu valida ei saa (vt nt Mobius Consortium 2017).

OhioLINK ja *SearchOhio* on kaks eri kataloogi ja tellimisplatvormi, kuid kummaski süsteemis osalevate raamatukogude lugejatele on mõlemast kataloogist otsetellimine võimaldatud. Nii saab Cincinnati ja Hamiltoni avaliku raamatukogu kasutaja tellida mõlemast kataloogist tasuta ning raamat saabub talle 3–5 päeva jooksul. *OhioLink* (kokku 163 asukohta) ja *SearchOhio* (53 asukohta) kasutavad raamatute kiireks kohaletoimetamiseks sama kullerfirmat. Raamatu liikumise ühe suuna maksumuseks raamatukogule kujunes *OhioLink*is 2015. aastal 1,42 USD. Kuigi hind on märgatavalt tõusnud (võrdluseks, 2007. a oli ühe transpordisuuna maksumus 0.40 USD), on see siiski oluliselt soodsam kui posti- või kullerteenuse standardtasu (Evans, Schwing 2016).

II Kliendi algatatud *üleriigiline* raamatutellimisteenus *eri* raamatukogutüüpide üleselt, ühe e-kataloogi põhjal, kohaletoimetamisega *raamatukogusse*

Koreas käivitus 2008. aastal üleriigiline RVL-teenus *Chaekbada* ('raamatute meri' – korea k). 2015. aastaks oli teenusesse ühendatud 879 ülikooli- ja rahvaraamatukogu. Platvormi arendas välja Korea Rahvusraamatukogu, et jagada ja paremini kasutada üle riigi hoiustatavat raamaturessurssi. Teenus töötab KOLIS-NET ühendkataloogi otsingul ning on alates 2009. a sidustatud KERISe (Korea Education and Research Information Service) RVL-süsteemiga, laienedes seega ülikooli- ja erialaraamatukogudele. Raamatukogud esitavad teenuses osalemiseks avalduse, misjärel kinnitatakse nende staatus *telliva* ja *varustava* raamatukoguna süsteemis. Teenuses osaleva raamatukogu lugeja registreerib end kasutajaks *Chaekbada*s ning registreerimistaotluse kinnitab tema *koduraamatukogu*. Kasutaja teeb otsingu ning näeb tulemusi avalike ja ülikooliraamatukogude üleselt, tellib sobiva raamatu, saab jälgida tellimuse staatust veebikeskkonnas ning tema telefoni saabuvad SMS-teavitused iga sammu kohta: registreerimise õnnestumise, raamatu väljasaatmise, maksmise ning tagastamistähtaegade info (Kim 2016). Materjali transpordi eest tasub kasutaja ning hind fikseeriti kokkuleppel riikliku postiteenusega järgmiselt: 4 USA dollarit tellimuse kohta rahvaraamatukogust ja 4,30 USA dollarit ülikooliraamatukogust, kõikjal Koreas.

Hollandis on kasutusel lõppkasutajale suunatud keskne kataloog *PiCarta* (*NCC-OLC*), mis seob 400 raamatukogu kollektsioonid ühte otsingu- ja tellimislahendusse: osalevad Hollandi Rahvusraamatukogu (Koninklijke Bibliotheek), ülikoolide raamatukogud, suuremad rahvaraamatukogud ning mitmed teadusraamatukogud. Klient saab veebilahenduses materjali otsida, tellida ning tellimuse eest tasuda. Algoritm suunab tellimuse kõige sobivamasse raamatukogusse – nt ülikooliraamatukogu lugejalt laekunud tellimuse täidab võimalusel teine ülikooliraamatukogu ja alles eksemplaride puudumisel suunatakse tellimus täitmiseks teist tüüpi raamatukogusse, nt rahvaraamatukogusse (Stapel 2016).

III Raamatukogude ühisandmebaasid, milles tellimusi edastavad raamatukogude *RVL-töötajad* lugejate eest

Nõnda toimivad *Libris*e kataloog Rootsis ning *LADD* ja *Te Puna* liidestatud kataloogid Austraalias ja Uus-Meremaal – veebilahenduse kasutajakontod on raamatukogudel ning RVL-i töötajad esitavad sisseloginult tellimuse oma lugeja eest (Jilovsky, Howells 2012). Mainitud kataloogides on olemas ka *kliendi võimestamise* valik – nt *Libris* võimaldab raamatukogusüsteemi *Alma* (arendaja ExLibris) integratsiooni *LIBRIS ILL* lahendusega, mis

võtab vastu kliendi algatatud tellimissoovi ning edastab tellimuse andmed *koduraamatukogu* ning raamatut omava varustaja-raamatukogu süsteemi (LIBRIS ILL 2018; Sagnert 2008). *LADD* (*Libraries Australia Document Delivery*) pakub raamatukogudele võimalust aktiveerida oma kasutajakontol *Enhanced Requesting* e *täiustatud tellimise* lahendus, mida kasutades saab lugeja otsingutulemuste kuvas huvipakkuva raamatu tellimisele liikuda, avaneb nelja valikuga aken: *online, copy, loan* ja *buy* (Enhanced Requesting 2017). Siiski on sel puhul tegemist kliendi suunamisega tellimisvormile, mida temal tuleb täiendada ning mida seejärel raamatukogu töötleb, mitte reaalajas saadavuse e *riiulistaatuse* integratsiooniga rakendusse, mis võimaldab kohe raamat broneerida.

Kirjeldatud juhtudel otsustab iga raamatukogu ise oma töömahte ja arendusvõimalusi hinnates, kas ja millisel kujul ta RVL-i töövoogu automatiseerib ja kliendi algatada annab.

IV Dokumendiedastus (digitaalne materjal)

Elektroonilise dokumendiedastuse (koopiad ehk mittetagastatav materjal) vallas toimib mitmeid üleriigilisi ja rahvusvahelisi, järjest enam automatiseeritud, vahendamata lahendusi – nt *NILDE* teenus Itaalias, IP-aadressi põhine e-ressursside värav *Hvar.is* Islandil, *FIZ AutoDoc* teadussisu rahvusvahelise edastajana (Mangiaracina jt 2014; Sverrisdottir 2012; Hauser 2015). Elektroonilise materjaliedastuse võimalused sõltuvad kohalikest õigusaktidest ja litsentsipiirangutest – nt Inglismaal on alates 2014. aastast seaduse tasandil võimaldatud e-sisu elektrooniline edastus raamatukogude vahel (McGrath 2017), samas kui muudes Euroopa riikides, nt Soomes, püsib autoriõiguse tõlgendus konservatiivsena ning lõppkasutajale e-dokumentide otseedastust ei võimaldata (Muhonen jt 2014).

> Elektroonilise dokumendiedastuse vallas toimib mitmeid üleriigilisi ja rahvusvahelisi, järjest enam automatiseeritud, vahendamata lahendusi.

Kiire ja tõhusa dokumendiedastuse heaks näiteks on Ameerika ülikooliraamatukogud, mis sõltuvad üksteisest tugevalt ning on arendanud suurepärased süsteemid, et tagada lugejaile ligipääs puuduvale materjalile. Näiteks loobus California Tehnoloogiainstituut Caltech hiljuti 600 e-ajakirja tellimisest, kuid käivitas *Rush*i kiirteenuse (2016), mis saadab kasutaja e-mailile minutitega soovitud artikli lingi. Tavaedastus on võimaldatud teenusega *DocuServe,* sel juhul saab lugeja artikli tasuta 2–48 tunni jooksul. *Rush*i kiiredastus on eelkõige mõeldud õhtuteks, nädalavahetusteks ja hädaolukordadeks ning pakub ülikooli poolt suurepärase alternatiivi kahtlastele või ebaseaduslikele allalaadimistele ja dokumendikorjele muudest kanalitest. 10 *Rush*i tellimust aastas on lugejale tasuta, 11. maksab 15 USA dollarit.

Uued suunad: leidmine ja kohaletoimetamine

Ülalloetletud näidete põhjal joonistub kasutajavaates välja selge piir dokumendiedastuse ja füüsilise raamatu RVL-i vahel – ka erialaajakirja 33 aastat käibinud nimi taastootis niisugust loogikat.[1] Dokumendiedastuses on toimunud pidev areng kasutaja mugavuses ning teksti edastamisviisides, kuid füüsilise teaviku RVL on ikka nõudnud lugejalt kohaletulekut raamatukokku. Nagu ajakirja uus pealkiri ka vihjab, on viimasel ajal toimunud selles vaates oluline nihe ning RVL-ringkonnad on asunud mõtlema üha rohkem raamatu *leidmisest ja kohaletoimetamisest* kui kaasaja võimalusi vääriliselt kasutavast tervikteenusest. Järgmise loomuliku sammuna materjalijagamise arengus kirjeldavad logistikalahenduse täienemist kaks huvitavat projekti: *Library Loans Online* (Inglismaa, 2007) ja *LibChain* (Berliini Tehnikaülikool, 2017).

> RVL-ringkonnad on asunud mõtlema üha rohkem raamatu leidmisest ja kohaletoimetamisest kui kaasaja võimalusi vääriliselt kasutavast tervikteenusest.

Library Loans Online mõtestas end Inglismaal traditsioonilise laenutusteenuse uue kanalina. Projekti algatas Muuseumide, Raamatukogude ja Arhiivide Nõukogu, kes tegi olukorra analüüsi ning huvi ja kulude uuringu, jõudes ülekaalukalt positiivsete järeldusteni kavandatud süsteemi kasutatavuse ja kulutõhususe osas. Idee oli lihtne: lugeja tellib raamatu Inglismaa rahvaraamatukogude võrgu piires ning varustaja-raamatukogu saadab selle otse lugejale koju. Lahendus võimaldab ära kasutada 21. sajandi logistikat – pakiedastusteenust – ning nüüdisajastab raamatukogu positsiooni ühiskonnas. See on oluline, sest juba ammu ei ole inimesel üksnes valida, kas osta uus kallis raamat või laenutada see raamatukogust – nende võimaluste vahele mahub mitmeid teisi, sh raamatuvahetusplatvormid ja kasutatud raamatute poed internetis. Projektiga sooviti tagada, et raamatukogude rikkused pääseksid riiulitelt ringlema ning täitma oma ülesannet. Projekt kõneleb muu hulgas tehnilistest võimalustest kataloogideülese

[1] Viimased 33 aastat kandis RVL-i olulisim erialaajakiri pealkirja *Interlending and Document Supply* (Raamatukogudevaheline Laenutus ja Dokumendiedastus); alates 2017. aasta jaanuarist on väljaande nimi *Information Discovery and Delivery* (Informatsiooni Avastamine ja Kohaletoimetamine). Pealkirjamuutuses kajastub infomaailma ja RVL-teenuse teisenemine.

otsingu tegemiseks, lihtsast *Google*-stiilis otsinguaknast, tulemustekuvast, mis koondab eri väljaandeaastad ühe pealkirja alla, maksmise protsessist ja tagastusümbrikust ning sellest, kuidas taoline kauglaenutus toimiks samadel alustel tänase tavalaenutusega – kasutaja maksaks leppetrahvi, kui raamatu tagastamine hilineb või raamat ei saabu tagasi tervena. Niisugune korraldus vähendaks oluliselt RVL-tehingu maksumust: lugejale läinuks üks laenutus arvestuslikult maksma 3,49 Suurbritannia naelsterlingit (GBP), varasemalt oli kulu raamatukogule 15,00 GBP (Potts 2008).[2]

Berliini Tehnikaülikooli teadurite projekt *LibChain* (2017) ei sea piiranguid raamatukogu tüübile – raamatukogude kollektsioonid on leitavad ühtses andmebaasis, millest kasutajad saavad tellida kõiki raamatuid otse endale koju. Autoreid kannustab asjaolu, et Saksa raamatukogude kulutused oma kollektsioonide säilitamisele ja veel enam – laiendamisele – on väga ulatuslikud ning raamatukogu raamatud, mis seisavad riiulitel, ei täida oma eesmärki. Olulise põhjusena, miks raamatukogulaenutus on nii kaua püsinud muutumatuna, tuuakse välja ajalooline struktuur: detsentraliseeritult korraldatud raamatukogumaastik, eri raamatukogutüübid andmas vastust eri juhtorganitele, muutes ühisotsingute arendamise keerukaks.

Lahendusena pakutakse samuti detsentraliseeritud, plokiahela (*blockchain*) tehnoloogial põhinevat laenutussüsteemi. Plokiahel võimaldab tehinguid teha teineteist *mitteusaldavatel* pooltel – raamatukogu A lugeja saab iseteeninduslikku rakendust kasutades laenutada raamatu raamatukogust B, ilma et raamatukogu B lugeja identiteeti kontrolliks. Tehing salvestatakse plokiahelale ja koduraamatukogus registreeritud lugeja saab otsida ja tellida kõigi osalevate raamatukogude kollektsioonide üleselt. Tähelepanuväärne on, et plokiahela tehnoloogia võimaldab raamatul liikuda ühelt lugejalt teisele ilma vahepeal raamatukogusse tagasi liikumata – vastutus süsteemis liigub ühelt inimeselt teisele, kui raamat vahetab laenutajat (Cabello jt 2017).

Plokiahela tehnoloogia võimaldab raamatul liikuda ühelt lugejalt teisele ilma vahepeal raamatukogusse tagasi liikumata – vastutus süsteemis liigub ühelt inimeselt teisele, kui raamat vahetab laenutajat.

[2] Projekti realiseerumine jäi struktuurimuudatuste taha – 2012. aastal Muuseumide, Raamatukogude ja Arhiivide Nõukogu likvideeriti ning organi vastutusalad jagati Kunstinõukogu ja Rahvusarhiivi vahel ära, jättes raamatukogud ilma otsesest eestkostjast.

Kasutatud allikad

BorrowDirect

http//: www.borrowdirect.org (06.04.2018)

Cabello, Juan, et al. (2017). LibChain. Distributed library management system based on blockchain technology. *Atos IT Challenge 2017*. https://www.atositchallenge.net/wp-content/uploads/2016/11/LibChain-Atos-IT-Challenge-2017.pdf

Collins, Peter D. (2015). User analysis in the BorrowDirect marketplace. *Interlending & Document Supply* 43, no. 4, 179-181.

Enhanced Requesting http://www.nla.gov.au/librariesaustralia/services/docdel/enhanced-requesting/ (07.12.2017)

Evans, Gwen, and Schwing, Theda. (2016). OhioLink – recent developments at a United States academic library consortium. *Interlending & Document Supply* 44, no. 4, 172-177.

Hauser, Robert. (2015). FIZ AutoDoc – the customer-oriented document delivery service. *Interlending & Document Supply* 43, no. 3, 160-166.

Jilovsky, Cathie, and Howells, Sharon. (2012). Light at the end of the tunnel: transitioning from one interlending system to another. *Interlending & Document Supply* 40, no. 1, 31-36.

Kim, Hye Jin. (2016). Current status and tasks of the national interlibrary loan system Chaekbada. *Columbus IFLA WLIC 2016*, 10.06.2016.

http://library.ifla.org/1359/

LIBRIS ILL

https://developers.exlibrisgroup.com/alma/integrations/resource_sharing/broker/LIBRIS (06.04.2018)

Mangiaracina, Silvana, et al. (2014). Assessing the effectiveness of a national resource sharing system. *Interlending & Document Supply* 42, no. 2/3, 98-104.

McGivney, Jessica. (2017). From discovery to delivery: providing access to library collections. In: Posner, Beth (Ed). *Library information and resource sharing. Transforming services and collections*, 37-52. Santa Barbara: Libraries Unlimited.

McGrath, Mike. (2017). The development of document supply: navigating in stormy waters. In: Baker, David, and Evans, Wendy (Eds). *Innovation in libraries and information services*, 103-119. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Mobius Consortium

https://mobiusconsortium.org/inn-reach (07.12.2017)

Muhonen, Ari, et al. (2014). From the centralized national collection policy towards a decentralized collection management and resource sharing co-operation – Finnish experiences. *Library Management* 35, no. 1/2, 111-122.

OhioLINK

https://www.ohiolink.edu/ (07.12.2017)

Potts, David. (2008). Library Loans Online: a new channel for a traditional service in England. *Interlending & Document Supply* 39, no. 4, 217-220.

Relais International: http://www.relais-intl.com/solutions/ (06.04.2018)

Sagnert, Britt. (2008). The Swedish LIBRIS system offers new web facilities for searching and ILL to librarians and to the general public. *Interlending & Document Supply* 36, no. 1, 37-42.

Stapel, Jonathan. (2016). Interlibrary loan and document supply in The Netherlands. *Interlending & Document Supply* 44, no. 3, 108-114.

Sverrisdottir, Ingibjörg Steinunn. (2012). Iceland goes digital: countrywide access to electronic resources. In: Lau, Jesús, et al. (Eds). *Libraries driving access to knowledge*, 37-66. Berlin: De Gruyter Saur.

Toimetanud Krõõt Liivak

Ettelugemine Käina Raamatukogus. Ette loevad raamatukogutöötajad (vasakult) Vilge Elmi, Maili Uibo ja Tiina Kask. Foto: Kristel Elmi

Jälg ajalukku raamatukogude ühistegemisest EV 100 puhul

Lea Rand
Toila Raamatukogu ja ERÜ maaraamatukogude sektsiooni juhataja

Parafraseerides vanameister Jaan Rannapit – et kõik ausalt ära rääkida, nagu oli, pean ma alustama sellest, et möödunud aasta 29. novembril saatis maaraamatukogude sektsiooni liige Maili Uibo Käina Raamatukogust mulle kirja, mis algas nii: *Mul tekkis Eesti Vabariigi 100. sünnipäevaga üks mõte, mida tahaks jagada. Kui maaraamatukogude sektsioon teeks üleskutse Eesti riigile sünnipäevaks kinkida 100 tundi ettelugemist?*

Seda väärt mõtet ei saanud kuidagi kolleegidega jagamata jätta ja käesoleva aasta alguseks olime sealmaal, et maaraamatukogude sektsioon oli valmis kingituse välja kuulutama. Kutsusime veebruarikuu jooksul ette lugema kõiki raamatukogusid, koole, lasteaedu, eakate päeva- ja noortekeskusi – erinevaid kohti, kus inimesed koos käivad. Kingituse tegijatega olid oodatud liituma kõik soovijad.

Tingimuseks oli, et iga ettelugemine peaks saama jäädvustatud ka fotole, mille juurde tuli lisada info – kes, kus, kellele, mida ja kui kaua luges. Fotod ja info ettelugemistest sai üles laadida selleks loodud lehele Padleti keskkonnas. Seal on need ka kõigile huvilistele kättesaadavad.

Hea meel on ka selle üle, et meie algatusele pani n-ö õla alla kirjanik ja tõlkija Indrek Koff:

Head inimesed, lugejad-mõttekaaslased, armas raamaturahvas, soovin teile juba ette palju õnne Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva puhul!

Ajad on ärevad ja keerulised, usaldus kipub kaduma, meelerahu libiseb käest, kaldume üksteist kergesti süüdistama, ei taha teist ära kuulata – aga küllap saame sellest üle, eks me ole ennegi rasketest aegadest läbi tulnud. Lugemine toetab, uskuge mind! Aitab asjade peale vaadata väikese distantsi pealt. Raamat toob rahu tagasi.

Viimased 18 aastat on meie pere päevad lõppenud ettelugemisega – kui pole unejuttu, siis pole ka õiget und. Seda mõnusat ja sooja koosolemise-hetke ootavad nii lapsed kui ka vanemad. Aga ette võib lugeda igal ajal ja igaühele, jagatud rõõm ei ole mitte pool rõõmu, vaid hoopis topeltrõõm!

Tema algatusel lükatigi 26. jaanuaril Tallinna Keskraamatukogus ettelugemisele hoog sisse. Kirjanikud Kairi Look, Ilona Martson ja Eva Koff lugesid tund aega ette kolme klassi jagu lastele. Sama päeva õhtul lugesid Tallinna Keskraamatukogu rõdusaalis

kolm kirjanikku kolme tunni jooksul ette tervelt neli tervikteost. Oma tekste lugesid Indrek Koff, Doris Kareva ja Jan Kaus.

Suur tänu Indrek Koffile toetuse ja nende ürituste korraldamise eest!

Aga kes, kus, kellele ja kui kaua siis selle kuu jooksul luges?

Meie algatusega tulid kaasa raamatukogud kõikidest maakondadest. Mõnes oli aktiivsus suurem, teises väiksem, aga oma panuse andsid kõik. Siinkohal tahan öelda tänusõnad maaraamatukogude sektsiooni liikmetele, kes oma maakondades aktiivselt infot levitasid, ettelugemisesse suure panuse andsid ja hoolitsesid, et kõik fotod ja info veebi üles saaks laetud. Ehkki me mingit võistlust ei korraldanud, tahaks siiski välja tuua Harjumaa, Hiiumaa, Pärnumaa, Põlvamaa, Saaremaa ja Viljandimaa – just nendest maakondadest kogunes ettelugemisi kõige rohkem.

Kõige aktiivsemad ettelugejad olid Pärnumaal ja Viljandimaal, vastavalt 23 ja 22 tundi.

Hiiumaal loeti ette 20 tundi, millest ainuüksi Käina Raamatukogu arvele läheb peaaegu kümme tundi. Maili Uibo ütles, et nende raamatukogu lugejad lugesid kodudes aktiivselt ette ka oma külalistele ja sõpradele – sünnipäevadel ja peresündmustel. Tagasiside lugejatelt: ettelugemine oli külalistele väga meeldivaks üllatuseks.

Harjumaa enam kui 19nesse ettelugemise tundi andsid suure panuse Jüri Raamatukogu ja Saue Gümnaasium. Sama palju loeti ette ka Põlvamaal.

Saarlased, muhulased ja ruhnlased lugesid Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamiseks veebruaris üksteisele ette peaaegu 15 tundi. Väga aktiivselt osales selles üleskutses Lümanda Põhikooli 1. ja 2. klass, kelle arvele läks ettelugemisi veidi üle nelja tunni.

Peamised ettelugemise kohad olid raamatukogud ja ettelugejateks raamatukogutöötajad. Üle Eesti korraldati ettelugemisi peaaegu viiekümnes raamatukogus ja kahekümnes lasteaias ning koolis.

Lisaks raamatukogutöötajatele lugesid ette ka lapsed ja noored, aga ka raamatukogu külalised.

A. H. Tammsaare sünniaastapäeval toimus Retla koolis ettelugemine VII–IX klassi õpilastega. Lapsed lugesid vaheldumisi üksteisele ette katkendeid A. H. Tammsaare raamatust *Miniatuurid*.

Türi Raamatukogus toimunud EV 100 peol luges gümnasist Ingo Reiljan külalistele ette luuletusi raamatust *Eesti luulet läbi aegade*.

Viiratsis lugesid lasteaia vilistlased (algklassilapsed) lasteaia põnnidele raamatuid. Mitmes Viljandimaa raamatukogus tähistati Eno Raua 90. sünniaastapäeva just tema teoste ettelugemisega. Viljandi Linnaraamatukogus loeti kahel päeval ette hoopiski raamatukogu neljajalgsele sõbrale, koer Freddyle.

Kuldre koolis käisid ette lugemas Antsla vallavanem Avo Kirsbaum ning Antsla valla kultuuri- ja noorsootöö-spetsialist Merle Tombak.

Heameelt teeb see, et meiega liitusid paljud õpetajad nii lasteaedadest kui ka koolidest ning olid rõõmuga nõus oma lastega raamatukokku tulema. Peale ettelugemist laenutasid õpilased mitmeid etteloetud raamatuid koju kaasa, mis näitab, et selline ettevõtmine oli oluline ka lugemisharjumuse kujundamisel ja arendamisel.

Paljudes kohtades loeti ette ka täiskasvanutele.

Näiteks Orissaare Raamatukogus planeeriti ettelugemisüritus 100-minutilisena ja teemaks oli *Aarne Vinkel 100*. Tema raamatust *Saaremaalt suurele maale* otsiti välja lõigud, jagati omavahel ära ja loeti ette, pidades kinni ajast 100 minutit. Üritus toimus koostöös kirjandusklubiga.

Toila Raamatukogu Kella Kuue Kohtumiste Klubi liikmed lugesid üksteisele ette raamatuid, mida taheti teistele klubiliikmetele soovitada ja raamatukogu juhataja käis ette lugemas kohalike eakate seltsingute kokkusaamistel.

Kiikla rahvamaja ajalookohvikus loeti ette ajalehtede digitaalsest andmebaasist kogutud ja kokku köidetud ajaleheartikleid Kiikla küla kohta aastatest 1880–1939.

Tapa Linnaraamatukogus toimusid järjejutuhommikud kolleegidele.

Kuigatsi Raamatukogu kohvikus loeti ette killukesi äsjailmunud raamatust *Valgamaa lood* ja metsarahvaks olemisest Valdur Mikita raamatust *Kukeseene kuulamise kunst*.

Tuhalaanes aga ühildati ettelugemine Mulgi kapsa päevaga. Kuni kapsapott pliidil podises, loeti mulgikeelset raamatut *Kaks Mari*.

Märjamaa haiglas lugesid haigla hooldusosakonna patsientidele jutukesi Leida Tigase raamatust *Peremees ja sulane* Märjamaa raamatukoguhoidjad Marje Laev ning Reet Kuusk.

Urge Raamatukogus luges Jaak Eamets ette omavalitud katkeid Pärnumaa kirjarahva loomingust, lisades lugemispalade vahele Pärnumaa muusikute salvestusi.

Kuldre Raamatukogu juhataja Saima Tell luges väikese puhkepausi ajal ette kohaliku kooli kokkadele ja tantsuproovi ajal rahvatantsurühmale Tammõ Tüdriku.

Tore, et meie algatus leidis järgimist Maarjamaalt kaugemalgi – ette loeti ka New Yorgi Eesti Koolis ja Luksemburgi Eesti Seltsis. New Yorgi Eesti Koolis toimus lugemispäev, mil koolijuhataja Merike Barborak luges hommikuringis ette Heli Illipe-Sootaku *Saada õps kuu peale*. Kuidas teised õpetajad raamatuid lugesid ning mida külmalainelises koolis sel päeval veel tehti, saab vaadata New Yorgi Eesti Kooli Facebooki lehelt. Luksemburgi Eesti Seltsi kultuuriklubi andis oma väikese, kuid märgilise panuse meie projekti – pea pooleteise tunni jooksul loeti ette katkendeid neljast raamatust: Elin Toona Gottschalki *Pagulusse*, Indrek Koffi *Eestluse elujõust*, Valdur Mikita *Kukeseene kuulamise kunst* ja Ülo Vooglaiu *Sõna on jõud*.

Selleks, et (võib vist küll öelda) sadadest raamatutest, mida veebruarikuu jooksul loeti ja kõikidest ettelugemistest ülevaade anda, oleks vist vaja tervet ajakirjanumbrit. Seepärast piirdun siin selle põgusa kokkuvõttega. Kes tahab kõigist ettevõtmistest pikemalt lugeda ja ka meeleolukaid pilte sinna juurde vaadata, neil tasub kiigata ERÜ kodulehele, sealt leiab viite Padleti keskkonda, kus kõik ettelugemised said fikseeritud.

Lõpetada tahaks selle toreda ettevõtmise algataja Maili Uibo sõnadega: *Arvan, et ei olegi tähtis, kes, kus ja kui kaua luges, tore on tõdeda, et ettelugemisega tuldi kaasa ja asi õnnestus, sest eesmärk peale kingituse oli ju ka populariseerida Eesti autorite loomingut, tugevdada sidet lugeja ja raamatukogu vahel, teha koostööd erinevate asutuste vahel kohapeal ning jätta jälg ajalukku raamatukogude ühistegemisest EV 100 juubeli puhul.*

Ja kõige lõpuks muidugi kõige olulisem. Kas 100 tundi sai täis? Jah, sai! Ja rohkemgi veel – veebruarikuu jooksul loeti Eestile sünnipäevaks ette 10 080 minutit ehk 168 tundi.

Me saime sellega hakkama! Tänu kõigile, kes oma aega ja energiat panustasid!

Uute ettelugemisteni!

Maire Liivamets. Fotod: Teet Malsroos

100 aastat kirjandust: raamatuid kümnest kümnendist

Mihkel Voldi intervjuu Krõõt Liivaku, Maire Liivametsa, Sirje Lusmäe, Katre Riisalu, Tiina Ritsoni, Karl Martin Sinijärve ja Ave Tölptiga

Rahvusraamatukogu tähistas Eesti Vabariigi sünnipäeva suurnäitusega *100 aastat kirjandust*, mis andis ülevaate eesti kirjandusest aastatel 1918–2018 poole tuhande raamatu näol. Näitus oli avatud 2. märtsist 21. juunini Rahvusraamatukogu harulduste kogu näitusesaalis, 3. korruse trepigaleriis ja 6. korruse galeriis.

Karl Martin Sinijärv, seadsite siin koos kolleegidega kauniks kimbuks eesti ilukirjanduse, riigi ja Rahvusraamatukogu sajandad sünnipäevad. Millest see näitus huvilisele rääkis?

Karl Martin Sinijärv: Eestimaine kirjandus on teadagi kordades pikem, suurem ja põnevam kui ühe sajandi sisse mahub, ulatudes minevikus üle rahvaluule ja -laulude aastatuhandete mäletamatusse hämarusse ning tulevikus loodetavasti vähemalt sama kaugele. Sellises ajaplaanis vaadelduna tähistab ja tähendab sada aastat omariiklusaega ühtainsat ning sealjuures lausa käsil olevat hetke. Inimelu mõõtkavas aga mahub viimase saja aasta sisse mitu põlvkonda, kirjutamis- ja kõnelemisviisi ning vägagi kirev ja käänukas ajalooperiood. Sellest ajavahemikust püüdiski näitus ühe võimaliku ülevaate anda; kirjanduse, keele ja muutliku mõtteilma, aga ka raamatute kui füüsiliste objektide kaudu. Eriti tänases päevas, mil teabe edastamiseks, aga ka meele koondamiseks ja lahutamiseks on mõõtmatult enam viise ja vahendeid kui paberraamat, pakub vana vorm rohkesti äratundmisrõõmu ning meenutab, et mõnelgi juhul annab vorm sisule mõndagi juurde. Elamus ja kogemus ühest või teisest teosest moodustub mitme mõjuri koostöös ning klassikaline raamat kui selline on pikki sajandeid suutnud neid omadusi kätkeda. Saja aasta sisse mahuvad – jätkem siinkohal kõrvale iseseisvuse sünd ja taassünd, sõjad, okupatsioonid ja muu ajalooliselt esmatähtis ning eeskätt suure maailmapoliitikaga seonduv – eesti keele muutumine maailmatasemel kõrgkirjanduskeeleks, pöördelised muutused väljenduslaadis, kirjutajaskonna ning kirjutatud-avaldatud materjali hulga

plahvatuslik kasv uue aastasaja algus-kümnenditel. Näitus kajastas aega, mille vältel oli tõsisemal huvilisel veel võimalik kogu eestikeelsest kirjanduspildist ülevaadet omada ning vähegi väärtuslik üllitatu läbi lugeda. Oleme just ületamas piiri, mil see enam puhtfüüsiliselt võimalik ei ole. Kas tähendab see astumist nn suurte kirjanduste sekka ka mahult? Mine võta kinni. Kindel on vaid see, et inimkonna eestikeelse osa jaoks on siinsel näitusel esile toodu näol tegemist olulise ja seni veel elavas mälus püsiva peatükiga meie olemise loos – püsiväärtustega.

Ave Tölpt, oled selle toreda näituse kuraator. Palun ütle, kuidas näituse kontseptsioon sündis?

Ave Tölpt: Näituse idee sündis siinsetel koostajatel umbes neli aastat tagasi, kui alustati Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistamise planeerimist. Näituse kontseptsiooni hakkasime kokku panema poolteist aastat tagasi – algas intensiivne töö koostajate tiimi loomisel, rollide jaotamisel, koostamisel ja kujundamisel. Näitus oli ülevaade nii meie kirjandusajaloost kui ka raamatukujundusest saja aasta vältel, kulgedes harulduste kogu näitusesaalist ja fuajeest üles 6. korruse galeriisse.

Kust oli pärit sel näitusel näidatu?

A.T.: Näitusel oli väljas veidi üle poole tuhande teose Eesti Rahvusraamatukogu kogudest. Temaatiliselt oli näitus jaotatud kümneks kümnendiks ja igast kümnendist oli välja valitud umbes poolsada raamatut. Avamaks igat kümnendit laiemalt, tegime lisaks koostööd Rahvusarhiivi, Eesti Kunstimuuseumi, Tartu Kunstimuuseumi ning Underi ja Tuglase Kirjanduskeskusega. Ajastut kajastavad filmilõigud ja selle aja kirjanikud kunstiteostel täiendasid näitust ja andsid igale ruumile oma hõngu. Näiteks oli harulduste saalis väljas Ants Laikmaa pastell Marie Underist, Eduard Ole õlimaalid Visnapuust ja Tuglasest jt kunstiteosed. Üleval 6. korruse galeriis sai tutvuda Enn Põldroosi, Ilmar Malini, Jüri Arraku ja teiste kunstnike nägemusega meie kirjanduse suurkujudest.

Karl Martin Sinijärv

Mida põnevat sisaldas näituse kultuuriprogramm?

A.T.: Kultuuriprogramm oli jagatud kolmeks vestlusõhtuks, kus kirjandusteadlased ja kirjanikud arutlevad Eesti kirjanduse kujunemise üle eri ajaperioodidel: Eesti esimese omariikluse ajal, Nõukogude Eestis ja uue iseseisvuse ajal. Viimane üritus leidis aset mai lõpus, samuti viisime läbi ekskursioone näitusel nii Tallinna Raamatumessi kui ka Muuseumiöö raames. See oli tõeliselt põnev kultuurikava oma ala professionaalidega!

Sirje Lusmägi ja aastad 1918–1939

Kes selle näituse tegid ja millised olid nende rollid?

A.T.: Näituse meeskond oli väga suur. Raamatud valisid välja kümnendite kaupa eri koostajad: **Sirje Lusmägi**, **Katre Riisalu**, **Krõõt Liivak** ja **Tiina Ritson**, **Maire Liivamets** ning **Karl Martin Sinijärv**. Kümnendite tekstid kirjutas **Maarja Helena Meriste**. Sissejuhatuse ja ajastu märksõnad kirjutas Karl Martin Sinijärv, kes lisas näitusele ka tõlkekirjanduse osa ning pani kokku kultuuriprogrammi. Näituse tekstid toimetas **Inna Saaret** ja tõlkis **Tiina Büttner**. Kunstiteosed valis näitusele **Lea Hein**. Graafilise disaini teostas **Stuudio Stuudio**, ruumikujunduse **b210**, trükitööd **Digiprint**. Minu tänu kogu meeskonnale!

Sirje Lusmägi, olete leidnud aastaist 1918–1939 palju vaimustavat kirjavara. Mis on Teie arvates eesti kirjanduse selle perioodi puhul olulisim?

Sirje Lusmägi: Mulle tundub, et aastail 1918–1939 toimus Eesti kirjanduselus võimas areng nii kvaliteedi kui ka kvantiteedi poolest. Kohe algul pöörati suurt tähelepanu reklaamile. Sõideti rühmiti (Siuru, Tarapita) Eestis ringi, jõuti ajalehtede veergudele. Kirjanikest said arvamusliidrid ja skandaalide tegelased. Raamatu välimuses toimus samuti tohutu areng. Algusaastatel olid mõned üksikud väljaanded kujundatud väga hästi, heal paberil ja parimate kunstnike illustratsioonidega, kuid väga paljudel polnud pea üldse mingit kujundust. Seevastu 1930-ndate raamat on juba läbini soliidne, tihti nii pehmes kui kõvas köites. Huvi kirjanduse vastu süvendasid kirjastuse Loodus romaanivõistlused, samuti mitmesuguste sarjade ja kogutud teoste väljaandmine.

Katre Riisalu, Teie vedada oli mitmepalgelise koosluse loomine neljakümnendail-viiekümnendail üllitatust. Mis oli Teie arvates 1940–1959 väljaantust valiku tegemisel raskeim ja mis oli huvitavaim?

Katre Riisalu: Põhjalikum süüvimine nimetatud perioodi oli ühelt poolt intrigeeriv ja teisalt inspireeriv. Intrigeeris pöördeline ja dramaatiline, ent samas huvitav ajajärk, samuti võimalus kirjanduse vahendusel ühiskonnas toimunut näidata. See sai võimalikuks tänu kirjandusklubile, mis moodustus lähematest kolleegidest kunsti- ja muusikasaalis: **Tiina Aasmann**, **Eha Garšnek**, **Nansi Leppik** ja mina. Alustasime ettevalmistustöid rohkem kui pool aastat varem. Lugesime nii toona ilmunud teoseid kui ka eri aegadel ilmunud kirjanduskäsitlusi perioodi kohta. Saime kokku, arutasime ja tegime valikuid. Eksponeerida sai vaid murdosa ilmunust. Iga näituse juures on kõige huvitavamaks eelkõige ettevalmistustööde käigus saadud uued teadmised, nii ka seekord. Siinkohal mõned huvipakkuvamad tõigad:

- Suurte muutuste aastal läks uue riigikorraga kiiresti kaasa Jaan Kärner. 1940. aasta septembris ilmus temalt luulekogu *Võitluslaule*, mis osutus nii populaarseks, et veel samal aastal ilmus kordustrükk. Tänaseks unustuse hõlma jäänud kirjanikku on nimetatud üheks viljakamaks autoriks eesti kirjandusloos – ta on avaldanud 12 luulekogu, 10 romaani, 4 näidendit, 3 kriitikaraamatut ja 3 teatriajaloolist uurimust.
- Karl Ristikivi andis oma teisele romaanile *Õige mehe koda* lõpliku kuju 1940. aasta pöördelisel suvel, kuid kirjastus,

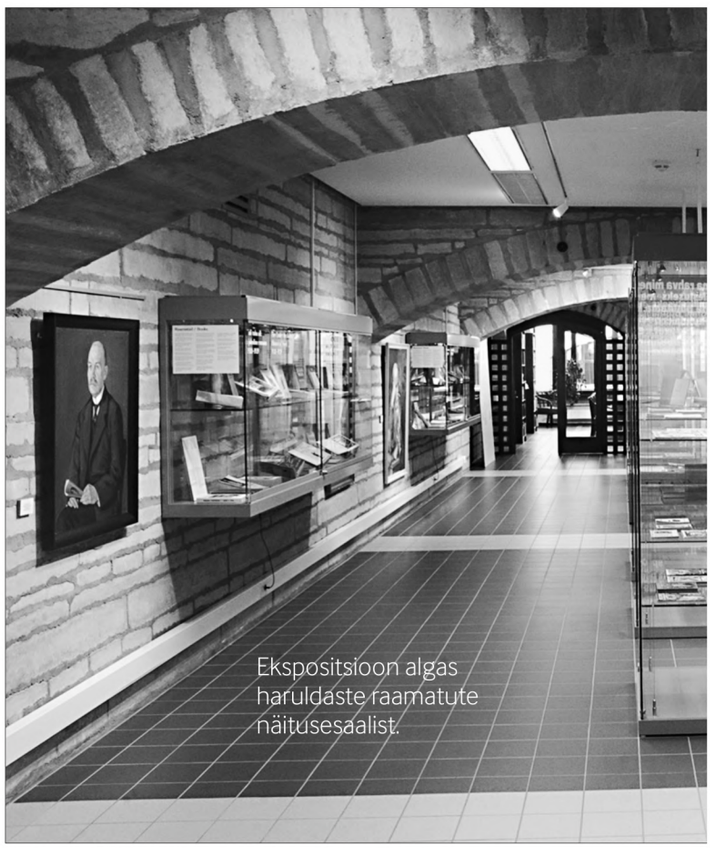

Ekspositsioon algas haruldaste raamatute näitusesaalist.

Näitus avati 1. märtsil.

kuhu ta pöördus, ei olnud enam Loodus, vaid Ilukirjandus ja Kunst. Kirjastuse juhil August Jakobsonil ei olnud vastuväiteid romaani sisu kohta, küll aga ei sobinud piiblile viitav pealkiri, nii asendati see pealkirjaga *Võõras majas*. Hilisemates väljaannetes on originaalpealkiri taastatud.

- Keerulistel sõja-aastatel ilmus Tallinnas Marie Underilt luulekogu *Mureliku suuga*, nõukogude tagalas aga väikseformaadilised luulevihikud *Relvastatud värsid* (J. Vares-Barbarus), *Kodumaa käsk* (J. Kärner), *Sõjasõna* (M. Raud), *Võidule* (E. Hiir).
- Esimese eestikeelse proosaraamatuna ilmus paguluses Valev Uibopuu romaan *Võõras kodu*. 1943. aastal ajalehes Eesti Sõna joonealusena ilmunud romaani avaldas kirjastus Orto 1945. aastal Rootsis.
- August Jakobsoni näidend *Elu tsitadellis* ilmus trükis 1946. aastal. Näidendi ekraniseeringuga aasta hiljem pandi alus Nõukogude Eesti mängufilmile. Veel aasta hiljem sai film Stalini II järgu preemia ning jõudis miljonite kinokülastajateni, 1949. aastal anti August Jakobsonile näidendi eest Stalini preemia.
- 1953. aastal ilmus Nõukogude Eestis vaid üks proosateos – Egon Ranneti olukirjeldus *Seltsimehed Torist*. Samal aastal avaldati paguluses 4 luulekogu, 12 romaani, 1 jutustuste kogu ja 1 mälestusteraamat, sh ka eesti proosamodernismi tähtteos Karl Ristikivi *Hingede öö*.

Tiina Ritson, koostasite koos Krõõt Liivakuga väljapaneku ajavahemikus 1960–1989 ilmunust. Millest te nende kümnendite paremiku väljatoomisel lähtusite?

Tiina Ritson: Püüdsime igast kümnendist välja tuua raamatud, mis on jäänud eesti kirjanduse kaanonisse ja/või olid lugejate seas väga populaarsed.

Esimeseks valikupõhimõtteks olid isiklikud mälestused. 1960–1989 olid meie mõlema lapsepõlve- ja noorusaastad ning kirjanduse mõju oli suur. Eesti kirjandus arenes sellel ajal jõudsalt, lõpuks ometi ilmus ka kaasaega mõtestavaid raamatuid. Koduraamatukogud olid mahukad: nimetusi ilmus küll vähe, aga tiraažid olid suured, raamatud olid odavad ning neid osteti palju. Eesti Televisioon oli neil kümnendeil kultuurikandja, huviga vaadati näiteks Tallinna Kirjanike Majas toimunud kirjanduslike kolmapäevade ülekandeid. Mäletame ka, kui oluline oli 1970–1980-ndatel Jüri Üdi/Juhan Viidingu tähelend ning koos Tõnis Rätsepaga tehtud lavakavad. Tähenduslikud olid Jaan Krossi üksteise järel ilmunud ajaloolised romaanid. Eriti põnev oli kirjaniku jõudmine omaeluloolise proosani 1980-ndate lõpupoole. Jaan Kross ongi kümne raamatuga meie perioodi enim eksponeeritud kirjanik.

Teiseks valikupõhimõtteks oli meie kirjanduse kaanonisse kuuluvate teoste väljapanek. Õppisime mõlemad eesti filoloogiat Tartu Ülikoolis, kus kirjandusloo loengud jõudsid kaasaega välja. See mõjutas kindlasti meie valikuid. Kasutasime ka eesti kirjandusloo ülevaateid, näiteks Cornelius Hasselblatti *Eesti kirjanduse ajalugu* ning Epp Annuse, Luule Epneri, Ants Järve jt *Eesti kirjanduslugu*.

Eelöeldu selgitab, miks olid meie näitusel niivõrd erinevad raamatud nagu näiteks Jüri Üdi või Arvo Valtoni teosed ühelt poolt ning Egon Ranneti *Kivid ja leib* või Lilli Prometi *Primavera* teiselt poolt. Püüdsime näidata eesti kirjanduse mitmekesisust ning põhilisi arengusuundi a-il 1960–1989. Kui kolme kümnendit lühidalt iseloomustada, siis 1960-ndad oli luule aeg, 1970-ndad proosakümnend ning 1980-ndad pöördeaeg. Viimasel, väga pessimistlikult alanud kümnendil jõudsid Eesti lähimineviku mõtestamisel uuele tasandile näiteks Viivi Luik ja Jaan Kruusvall ning tänu tsensuuri kadumisele 1980-ndate lõpus sai ilmuda Matti Moguči *Õrn ja rõve*.

Väliseesti kirjandus on meie perioodil juba tagaplaanil – ainult 14 teost. 1960–1989 kandus seni paljuski paguluses loodud eesti kirjanduse kese Eestisse tagasi.

Maire Liivamets, valisite näitusele teosed, mis on avaldatud aastail 1990–2018. Mis Teid viimaste kümnendite kirjandusest kõige rohkem vaimustab?

Maire Liivamets: Ega ma väga sageli eesti kirjandusest ei vaimustu, liiga palju on loetud, aga mõnikord siiski. Eelmisel aastal pakkus näiteks Elin Toona *Pagulusse* võimsaid emotsioone, nagu ka Vahur Afanasjevi romaan *Serafima ja Bogdan*. Kindlasti üllatab endiselt aga eestlaste soov end sõna kaudu väljendada, seda kinnitab ju meeletu (ilu)kirjanduse hulk, mis igatseb lugejate järele. Kõigile huvilisi mõistagi ei leia. Ent iga tekst õpetab selle loojat mõtteid korrastama ja ka keelereeglitele mõtlema, mis omakorda tuleb kasuks emakeeleoskusele ja kirjutaja väljendustasemele.

Eesti kirjanduses toimusid taasiseseisvumisjärgsel ajal jõulised sisulised, kuid ka vormilised muutused. Kui hinnata perioodi, siis 1990-ndatel süttinud sõnapalangule hetkel värskeid vastaseid pole. Neli i-d näitasid toona teed: internet, individuaalsus, internatsionalism, intellektuaalsus. Juba nullindate algul (2003) deklareeriti D (doomd)-generatsiooni saabumist, need olid nn pahad poisid. Mõned neist on taandunud, teised loomesuunda muutnud. Seejärel kinnitasid Värske Rõhu lapsed, et *armastust ei tohi süldiks keeta*, peagi nõudsid kohta julged ja selgete tõekspidamistega ühenduse *Purpurmust* ümber koondunud. Mõned neist on rahunenud, teised mujale õnne otsima läinud. Rõhutatult murdekeelsed püüdsid omal kombel protestida ja manifesteerida ja teevad seda tänase päevani päris edukalt. Seda kõike jälgides on vaimustus kiire tulema, aga oluline on, mis väärtuslikuks ja püsivaks osutub. Samas võiks lugeja eesti ilukirjandusega rahulolematuse puhul endalt küsida, kas luule, proosa, näidendid saavad erineda elust ja olemisest meie ümber?

90-ndate algul ehmatas paljusid lugejaid harjumuspärase esteetilise väljenduslaadi asendamine kõnekeelsemaga, mis küll praeguseks on tasanenud taas stiililt traditsioonilisemaks. Seda kümnendit iseloomustab peamiselt Euroopa ihalemine ja sellele järele tõttamine. Kel vähegi tahtmist, kasutas ära võimaluse kirjutada seni keelatud teemadel: homoseksualism, narkomaania, vägivald, mis praegu enam kedagi ei üllata. Teinekord keerati karmide sõnadega isegi vint üle. Ropendamine ületas mõnikord talutavuse piiri, seks kuulus kohustuslike märksõnade hulka.

Igast kümnendist toodi välja teosed, mis on jäänud kaanonisse ja/või olid väga populaarsed.

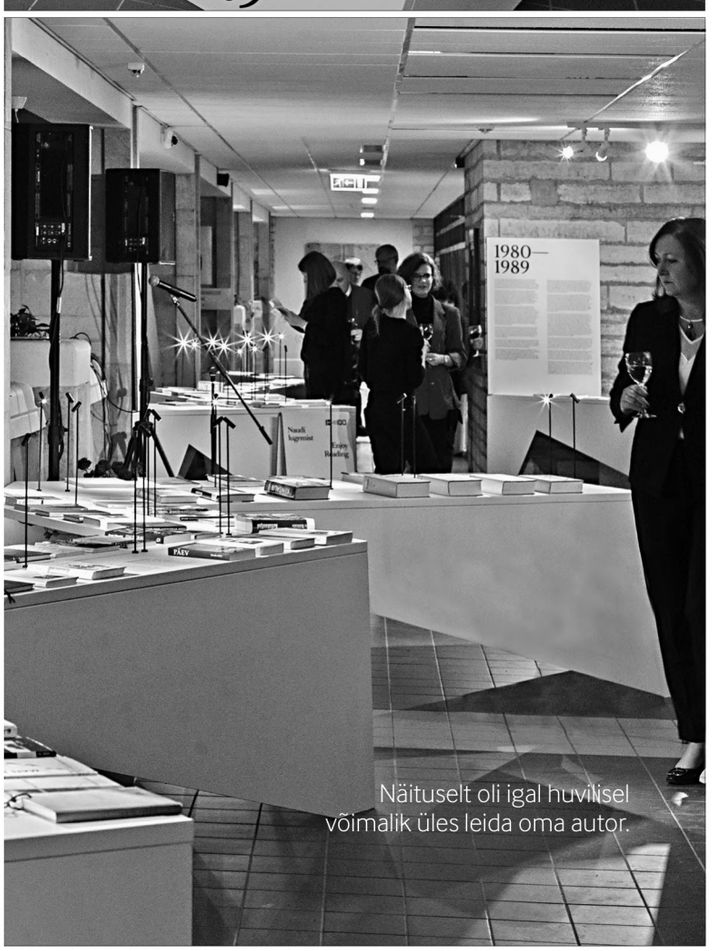

Näituselt oli igal huvilisel võimalik üles leida oma autor.

Nullindatel jätkati hoogsalt, eks nimedki olid enam-vähem samad.

Kindlasti rõõmustab mind, et eesti kirjanikud tajuvad nii kohalikke kui ka globaalseid muutusi kiiresti, täpselt ja väga valuliselt. Teemade haare on vaimustavalt lai, igasugune sotsiaalne ülekohus raiutakse ruttu raamatutesse. Selge, et Tõnu Õnnepalu *Piiririigi* sõnum idaeurooplastest sobitub just 90-ndate algusesse, Valdur Mikita omamütoloogia loomine ja mõju eeldab praeguse kümnendi situatsiooni. Elame ajajärgul, mil rahvuslik kultuur nõuab rohkem tähelepanu kui paarkümmend aastat tagasi.

Kuna olen vaimselt uudishimulik, siis tahan teada, mida teised mõtlevad, kuidas näevad ümbritsevat, mis nooremaid ja natuke vanemaid autoreid inspireerib. Nooremate sõnameistrite tähelepanekud pakuvad uusi rakursse, meelelaadi, vaateid, mida ise ei pruugi märgata. Just seetõttu olen suunanud tähelepanu ka algajatele kirjanikele. Praegune kirjandus näitabki tihti enam ühiskonna seisu kui autori andekust. Kosmopolitism on *in*. Nende aastate jooksul on kirjutatud päris vägevat sotsiaalset luulet, iroonia on saavutanud taas tugeva positsiooni. Kindlasti võib kasutada väljendit *vaimustunud* mõne meie intellektuaalse luule looja puhul. Paraku pole veel suudetud usutavalt ja kõikehõlmavalt kirjutada romaaniks ja kirjanduslooks tervet üleminekuperioodi oma keerukuses ja vastuoludes, kuid katseid tehakse. Ent mälukirjanduse jõudlus on märkimisväärne, igal aastal ilmub silmapaistvaid belletristlikke interpretatsioone Eesti ajaloost.

Näituselt *100 aastat kirjandust* oli igal huvilisel võimalik üles leida oma autor. Klassikalisema luule austajatele kirjutavad endiselt Mats Traat, Hando Runnel, Doris Kareva, Lehte Hainsalu jpt. Teismelistele ja noortele, kes parajasti kodu, ühiskonna ja igapäevase eluga eitavalt traagilistes suhetes, pihivad näiteks oma valu ja vaeva Triin Tasuja, Andra Teede jt. Eesti luule valitsejate hulka kuuluvad praeguse seisuga ühiskonnalt sotsiaalset vastutustunnet ja eetilist kindlameelsust nõudvad Jürgen Rooste, fs, Maarja Kangro, Eda Ahi, Mart Kangur, Asko Künnap jt. Pehmema sõnaga, väga tundlikud loojad on Mathura, Andrus Kasemaa, Kalju Kruusa, Kristiina Ehin, Indrek Hirv jt. Kivisildnikul on oma missioon, tema lööb ikka lapiti ja pidevalt ja halastamatult. Proosa kaudu on süvendatult jõudnud raamaturiiulitele eesti mälu, aja ja ajaloo temaatika: Ene Mihkelson (täiesti vaimustav sügavus), Madis Kõiv, Mats Traat, Jaan Kaplinski, Leelo Tungal, Vahur Afanasjev, Kai Aareleid, Enn Nõu, Helga Nõu, Tarmo Teder. Intellektuaalselt huvitava nüansiga ilukirjanduse haare on samuti uskumatult avar: nimetagem Jan Kausi, Rein Rauda, Mihkel Mutti, Lauri Pilterit, Eeva Parki, Viivi Luike, Mari Saati. Taasiseseisvumisjärgsel perioodil ja pisut varemgi on kirjandusse astunud autoreid, kes on tekitanud tõsiseid arutelusid nii lugejate kui ka kriitikute seas: nt Peeter Sauter, Hiram, Sass Henno, Olavi Ruitlane, Andrei Hvostov, Birk Rohelend, Armin Kõomägi, Olle Lauli, Diana Leesalu. Ja millist haaravat fantaasiast inspireeritud kirjandust on pakkunud Nikolai Baturin, Meelis Friedenthal, Indrek Hargla, Mehis Heinsaar, Andrus Kivirähk, Paavo Matsin, Lauri Sommer, Ervin Õunapuu. Kui autor suudab oma aega täpselt ja ausalt kujutada, siis loeb ka tulevikuinimene sealt tõe välja.

Meie parimad töötavad Ares, Kadrinas, Kehras, Paldiskis, Raplas, Sillamäel, Tallinnas ja Tartus
Katre Riisalu

Kõnekoosolekul heideti pilk Eesti kultuuri ja raamatukogude tulevikku
Piia Salundi

Noorteklubi talveseminar *Sotsiaalmeedia turundus* mäluasutustes
Piret Jõesaar

Miks taotleda raamatukogu-hoidja kutset?
Jüri Järs

Meie parimad töötavad Ares, Kadrinas, Kehras, Paldiskis, Raplas, Sillamäel, Tallinnas ja Tartus

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING PIDAS 28. VEEBRUARIL NII AASTA- KUI KA KÕNEKOOSOLEKU.

Katre Riisalu, *ERÜ juhatuse esinaine*
Reet Olevsoo, *ERÜ büroo juhataja*

Fotod: Teet Malsroos

ERÜ peab oma tegevuses oluliseks tõsta esile raamatukogude olulist rolli nii kogukonnas kui ka ühiskonnas laiemalt, märgata meie kõrval tegutsevaid väärt kolleege. 28. veebruari hommikul Rahvusraamatukogus toimunud kõnekoosolek algas tänuüritusega, kus tunnustati parimatest parimaid raamatukoguhoidjaid ja aasta tegusid raamatukogudes.

2017. AASTA TUNNUSTUSED

ERÜ TEENETEPREEMIA 2017 – **Sillamäe Raamatukogu direktor** ELVIIRA SIDOROVA

Elviira pälvis tunnustuse aastatepikkuse suure töö eest Sillamäe Raamatukogu arendamisel tänapäevaseks teeninduskeskkonnaks ja raamatukogudevahelise koostöö edendamisel. Leningradi Kultuuriinstituudist saadud raamatukogundusharidusega Elviira Sidorova on Sillamäe raamatukogus töötanud 1973. a-st. Kuigi ta on vahepeal olnud ka Sillamäe aselinnapea, on tema põhiametikohaks 1983. a-st praeguseni Sillamäe Linnaraamatukogu direktor. Oma töös peab ta väga tähtsaks nii töötajate kui ka lugejate koolitamist ning seda koostöös linna teiste asutustega või raamatukogudega Eestis.

ERÜ AASTAPREEMIA 2017 – **Eesti Lastekirjanduse Keskuse direktor** TRIIN SOONE

Triinu tunnustati laste ja noorte kultuuriaasta mõtestamise, eestvedamise ja läbiviimise eest – aasta jooksul tegeleti laiapõhjaliselt lastekultuuri, laste kultuuriruumi loomise ja selle kättesaadavuse küsimustega. Aasta suurimaks ettevõtmiseks oli peredele mõeldud elamustuur *Laste Vabariik*, kus Triin oli idee autor, üks projekti käivitajatest, eestvedajatest ja läbiviijatest. Elamustuuril pani Triin koos oma meeskonnaga *Laste Vabariigi* ühise eesmärgi nimel tegutsema üle kahesaja partnerasutuse, erinevad kogukonnad ja vabatahtlikud tegutsejad.

AASTA MAARAAMATUKOGUHOIDJA 2017 – **Are Raamatukogu juhataja** MALLE PAJO

Malle pälvis auhinna kohalikku ajalugu tutvustava, kogukonda kaasava ja põlvkondi ühendava veebipõhise topoteegi loomise eestvedamise eest. Topoteek koondab erakätes asuvaid Are ajaloolisi dokumente, filme ning fotosid digiteeritud kujul. Malle on valla mälumängude korraldaja ja läbiviija. Vabatahtlikke kaasab ta keeleõpperingide korraldamisse. Populaarne oli sugupuu koostamise koolitus, toimuvad arvutikoolitused ning eakad saavad õpetust sotsiaalmeedias toimetamiseks.

ELVIIRA SIDOROVA

TRIIN SOONE JA MARJU KASK

MALLE PAJO

KRISTEL MUREL

LEA PAASIK

GERDA ANSI

AASTA LASTERAAMATUKOGUHOIDJA 2017 – **Rapla Keskraamatukogu raamatukoguhoidja** KRISTEL MUREL

Kristelit tunnustati eesti autorite laste- ja noorteraamatute illustratsioonide konkursi ja näituse *Mina näen nii* korraldamise ning panuse eest laste ja noorte kultuuriaasta üleriigiliste lasteürituste läbiviimisel Raplamaal. Kristel organiseerib maakondlikke lasteüritusi, ta on nende ürituste hingeks ja eestvedajaks. Aastaid on ta korraldanud põhikooliõpilastele mõeldud mälumängu emakeele, kirjanduse ja koduloo alal. Viimastel aastatel on see muutunud veebipõhiseks ja kannab nime *Netikirjariin*. Väga populaarne maakondlik lastekirjanduse projekt on *Suveraamat*, milles eelmisel aastal osales 400 Raplamaa last. Igal aastal koostab Kristel lastekirjanduse soovitusnimestiku *Hea raamat*. Aasta tagasi ellukutsutud foto-orienteerumismängu ei raatsi lapsed kunagi lõpetada.

AASTA KOOLIRAAMATUKOGUHOIDJA 2017 – **Kehra Gümnaasiumi raamatukoguhoidja** LEA PAASIK

Lead tunnustati südamliku ja kohusetundliku töö eest Kehra Gümnaasiumi raamatukoguhoidjana. Ta on innukas raamatute ja lugemise propageerija. Igal õppeaastal viib ta läbi arvukalt raamatukogutunde. Toimuvad muinasjutupäevad, öölugemised, kirjanduslikud orienteerumismängud ja teised kirjanduse ning teatriga seotud üritused. Koos lavastatakse näidendeid, kehastutakse raamatukangelasteks, loetakse noorematele klassidele ette muinasjutte. Kooli raamatukogus tegutseb lugemishuviliste laste raamatuklubi, mis koondab raamatusõpru 3.–6. klassist. Koostöös kooli loovusringiga on mitmel aastal korraldatud Sten Roosi muinasjutuvõistlust, kus mitmedki tööd on saavutanud vabariiklikult häid tulemusi.

PARIM NOOR RAAMATUKOGUHOIDJA 2017 – **Kadrina Valla Raamatukogu Hulja filiaali raamatukoguhoidja** GERDA ANSI

Gerda valiti parimaks kinoklubi käivitamise ja lugemise entusiastliku edendamise eest Hulja raamatukogus. Gerda on silma paistnud just lastetöös: tema suurim soov on tutvustada lastele raamatute põnevat maailma. Oma ettevõtmistega on ta näidanud, et raamatukogus saab teha muudki peale raamatute laenutamise. Regulaarselt toimuvad ettelugemised mudilastele ja töötoad igas eas inimestele.

Möödunud aastal alustas kinoklubi, mille eesmärk on tutvustada kogukonnale uusimaid eesti filme ja pakkuda mudilastele põnevaid filmielamusi.

Auhinnale AASTA TEGU LINNARAAMATUKOGUS 2017 esitati kaks raamatukogu. ERÜ juhatus leidis, et mõlema nominendi teod on tähelepanuväärsed, ühte teisele eelistada ei saa ja sestap läks auhind jagamisele. Selle pälvis nii **Tartu Oskar Lutsu nimeline Linnaraamatukogu** (projektijuht **Ingrid Saare**) võimaluse eest avastada Tartu linna kirjandusliku mobiilirakenduse **TartuFic** abil kui ka **Paldiski Linnaraamatukogu** (direktor **Reet Altma**) panuse eest raamatukogu arendamisel lugejasõbraliku teeninduse ja kogude paigutusega, uute näitusepindade ja aktiivse kasutajaskonnaga tänapäevaseks kultuuriasutuseks.

AASTA TEGU TEADUSRAAMATUKOGUS 2017 – **ELNET Konsortsiumi kasutajate registreerimise ja autentimise süsteemi (KRAS) arendamise töörühm.**

2017. aasta augustis realiseerus paljude e-kataloogi ESTER kasutajate pikaaegne soov – sisselogimisvõimalus ID-kaardiga. Lisaks sisselogimisele saab nüüd end ka lugejaks registreerida ID-kaardi või Mobiil-IDga. See on oluline samm e-kataloogi kasutusmugavuse suunas. Arendusmeeskonda ELNET Konsortsiumi juures kuulusid **Kalju Kill Kask** ja **Piret Zettur** Tartu Ülikooli raamatukogust, **Ave Janu** ja **Siim Liivand** Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogust, **Riin Olonen** ja **Urmas Sinisalu** (töörühma juht, KRAS-i haldur) Rahvusraamatukogust ning **Küllike Lutsar** Tartu Linnaraamatukogust.

Auhinna AASTA TEGU ERIALARAAMATUKOGUS 2017 pälvis **Eesti Lastekirjanduse Keskus** kultuuriruumi rikastava elamustuuri *Laste Vabariik* ellukutsumise ja läbiviimise eest. Lastele ja peredele mõeldud elamustuur *Laste Vabariik* oli laste ja noorte kultuuriaasta suurimaks ettevõtmiseks. Sellega tähistati Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva 53 eri paigas – kõigis Eesti maakondades. *Laste Vabariigi* teatrit, mänguala ja töötubasid külastas viie kuu jooksul üle 30 000 inimese. 61 päeva jooksul mängiti 75 korda Kätlin Vainola etendust *Kõige parem kingitus*, viidi läbi 252 töötuba, neist 28 kohalike raamatukogude poolt. 16 000 lapsele kingiti *Laste Vabariigi* pass, mis võimaldab neil kuni 2018. a lõpuni külastada erinevaid kultuuriasutusi soodsamalt.

INGRID SAARE

REET ALTMA

URMAS SINISALU

KAJA ROOMETS

Laste Vabariik oli raamatukogudele heaks võimaluseks edendada laste kultuuriruumi, olla nähtavad suures valdkonnaüleses projektis ja tegutseda oma kogukonna tugevdamise nimel. *Laste Vabariigi* projektijuhid olid **Marju Kask** ja **Anneli Kengsepp**.

AJAKIRJANDUSE AUHINNAGA 2017 tunnustati ajakirjanik KAJA ROOMETSA. Staažikas ja suurte kogemustega ajakirjanik Kaja Roomets naases 2017. a-l ajalehte Koit ja alustas seal kohe ka artiklisarjaga maaraamatukogudest. Ilmusid intervjuud raamatukoguhoidjatega, mis avasid raamatukogudes tehtavat mitmekülgselt ning näitasid raamatukogude olulisust kogukonnas.

RAAMATUKOGUDE SÕBRAKS 2017 valiti **Ameerika Ühendriikide Suursaatkond Eestis**. Koostöös raamatukogudega on USA suursaatkond rohkem kui 10 aasta jooksul avanud üle Eesti erinevaid teabepunkte (Narvas, Viljandis, Kuressaares, Tartus ja Tallinnas), kus toimuvad õpitoad, keelekursused, loengud, näitused, et tutvustada erinevaid USA-ga seotud teemasid. Narva Keskraamatukogus avati Ameerika keskus 2004. a. Tihe koostöö on jätkunud senini. Populaarsemateks ettevõtmisteks võib nimetada Ameerika Klubi asutamist, õpilastega interaktiivsete mängude läbiviimist, kohtumisi kirjanike ja kultuuritegelastega, mis omakorda soosivad kultuuridevahelist suhtlemist ning lõimumist. 2015. a avati Narvas Innovatsioonilabor, esimene Eesti raamatukogudes. Möödunud aastal parendati saatkonna abiga raamatukogu füüsilist keskkonda. Mullu Narva kogukonnale korraldatud 123 üritust tõid Ameerika keskusesse pea 2000 inimest.

Tunnustusüritusel jätkas oma teekonda IVI TINGRE SÕRMUS. Reglemendi kohaselt nimetab sõrmuse valdaja oma järglase, sõrmuse uue valdaja, kes on Eesti raamatukogunduses kõige silmapaistvamalt tegutsenud, kõrgelt hinnanud raamatukoguhoidja elukutset ja teinud kõik temast oleneva raamatukoguhoidja töö väärtustamiseks. Krista Talvi andis sõrmuse edasi TIIU VALMILE, kes on olnud Eesti Rahvusraamatukogu metoodikaosakonna juhataja ja peadirektor, Kultuuriministeeriumi raamatukogunõunik ning praegu töötab Viimsi Raamatukogu direktorina.

Kõnekoosolekul esinesid ka **Kaarel Tarand** kriitilise vaatega Eesti kultuuripoliitikale ja **Ragnar Siil** ülevaatega rahvaraamatukoguteenuse kvaliteedihindamise mudeli loomisest (vt ka järgmist artiklit).

USA SUURSAATKONNA AVALIKE SUHETE OSAKONNA JUHATAJA EDWARD DUNN

TIIU VALM JA KRISTA TALVI

Kõnekoosolekule järgnes aastakoosolek

28. veebruari pärastlõunal toimunud aastakoosolekul kuulati ja kinnitati ERÜ 2017. aasta tegevus-, finants- ja revisjonikomisjoni aruanne ning 2018. aasta kava. ERÜ struktuuriüksuste juhid rääkisid oma tegevusest ja plaanidest. Aastateks 2018–2021 valiti nelja kandidaadi hulgast juhatusse uuesti **Piia Salundi** ja **Tuuliki Tõiste** ning erialaraamatukogude esindajana Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli raamatukogu juhataja **Ülle Kuus**e (seni esindas erialaraamatukogusid Heli Priimets). Revisjonikomisjoni kuuluvad järgmisel kolmel aastal **Rutt Enok**, **Rutt Hiie** ja **Katrin Niklus**.

ERÜ auliikmeks valiti **Krista Talvi**, kes on ERÜ taasasutajaliige ja oli aastail 1998–2004 juhatuse esimees ning 2004–2006 juhatuse aseesimees. Krista Talvi on algusest tänaseni seotud koolituse toimkonnaga, ta on olnud ERÜ kutsekomisjoni liige ja a-il 2008–2018 selle juht.

KAAREL TARANDI KRIITILINE VAADE EESTI KULTUURIPOLIITIKALE JA RAGNAR SIILI ÜLEVAADE RAHVARAAMATUKOGUTEENUSE KVALITEEDIHINDAMISE MUDELI LOOMISEST

Kõnekoosolekul heideti pilk Eesti kultuuri ja raamatukogude tulevikku

Piia Salundi, *ERÜ juhatuse liige, Sauga Raamatukogu juhataja*

Tänavusel ERÜ kõnekoosolekul *Raamatukogud kultuuris* heitis **Kaarel Tarand** kriitilise pilgu Eesti kultuuripoliitikale. Tarandi ettekande *Kultuuri poliitilise juhtimise mõte ja eesmärk* läbiv mõte oli, et kultuuripoliitika loomisel tuleks vaadata kultuuriministeeriumi valitsusalast kaugemale. Ta alustas tõdemusega, et kultuuri poliitilise juhtimise eesmärk on sõnadesse pandud põhiseaduse preambulas: see on rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Riik on Tarandi sõnul vahend selle saavutamiseks.

Dokumendis *Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020* välja toodud kultuuripoliitika eesmärki, milleks on loovust väärtustava ühiskonna kujunemine *hoides ja edendades Eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ja luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks*[1], ei ole Tarandi väitel praeguseks saavutatud. Põhjusena tõi ta välja, et Eesti õigusruum ja riigimasina osad lihtsalt ei sobi selle eesmärgi saavutamiseks ning üksikud õnnestumised on pigem süsteemivälised erandid.

Esiteks on probleem kultuuri defineerimisega, mis Tarandi sõnul meenutavat olukorda, kus pimedad üritavad elevanti kombates selgust saada, milline see loom õigupoolest on – räägitakse üksikutest osadest, kuid ühine arusaam puudub. Kõneleja viitas viimasele Eesti inimarengu aruandele[2], kus on välja toodud, et riigi tasandil on eesti kultuuri säilimise ja arendamise ülesannet seni mõistetud väga kitsalt, vaid kutselise ja rahvakultuuri riikliku toetamisena, kuid vaja on märksa avatumat ja terviklikumat vaadet. Samuti on aruandes rõhutatud vajadust Eesti inimeste kultuurikogemust mitmekesistada, uusi kultuurikeeli välja arendada ning enam tähelepanu pöörata digikultuurile ja selle riiklikule toetamisele.

> Kultuuripoliitika loomisel tuleks vaadata kultuuriministeeriumi valitsusalast kaugemale.

RAGNAR SIIL Fotod: Teet Malsroos

Veel tõi Tarand välja, et kultuuripoliitika eesmärkide saavutamist takistavad riigivõimu ülesehituse ebasobivus selle ülesande täitmiseks ning püsiv konflikt eksperditeadmise, poliitilise otsustamise ja vastuse vahel. Ilmselt olid kõik kuulajad nõus tõdemusega, et kultuur ei ole poliitikutele ahvatlev valdkond, ning kõneleja õhku visatud küsimus *Millal viimati kultuuriministri kohta mõne erakonna esimees täitis?* jäi pelgalt retooriliseks. Kuni kultuuripoliitika on vaeslapse osas juba erakondade programmides ja kultuur *mahub kultuuriministeeriumi valitsemisalasse institutsioonide, ümberjaotatava raha ja nappide reeglite kogumina*[3] ehk seni kuni mängureegleid ei muudeta, jääb kultuuripoliitika alusdokument Tarandi arvates edaspidigi hambutuks.

Tarand leidis, et tuleks vaadata kultuuriministeeriumi valitsusalast kaugemale ja vahetada vaatenurka – võib-olla ei olegi küsimus nendes probleemides, mida praegu üritatakse lahendada ja mis keskenduvad kultuuriloojatele ning -asutustele, vaid pigem selles, et kõikjale ei jätku igapäevaseid kultuuritarbijaid. Kõneleja viitas Ott Karulini artiklile Sirbis, kus autor avaldas arvamust, et järgmiste kultuuripoliitika põhialuste keskne telg võiks olla võrdsuse küsimus ning vahest tuleks probleemi püsitusi otsida just sealt[4]. Tarand tõi sellele tuginedes välja kolm probleemi: esiteks vaba aja puudumine, teiseks rahaline ebavõrdsus ja kolmandaks geograafiline ebavõrdsus. Ajapuuduse likvideerimiseks pakkus ta seadusliku normtööaja lühendamist – kui inimestel oleks rohkem vaba aega, jääks neil seda ka kultuuri tarbimiseks. Rahaküsimuse võiks tema sõnul lahendada kultuuri lahtiriigistamisega, mis eeldab põhjalikke ümberkorraldusi riigi maksupoliitikas. See tähendab, et raha jõuaks kultuuri riikliku ümberjaotamise asemel otse – näiteks metseenluse, sponsorluse jms kaudu. Ruumilist ebavõrdsust aitab Tarandi sõnul vähendada vaid aktiivne linnastumine, kuna suur osa kultuurilisest loomingust vajab hooneid ning neid ei ole kasulik ehitada väheasustatud kohtadesse.

Kaarel Tarand lõpetas oma sõnavõtu veendumusega, et juhul, kui kultuuripoliitika jääb ka edaspidi kultuuriministeeriumi valitsusala piiridesse, jätkub vaikne tiksumine ja saab loota vaid üksikutele erakorralistele sähvatustele. **Kristina Pai** küsimusele, kuidas raamatukogude teema uude kultuuripoliitika põhialuste dokumenti sisse saada, vastas kõneleja, et Riigikogu valimiste eel tasuks oma tuttavaid poliitikuid survestada, sest vabatahtlikult erakonnad oma programmidesse põhiküsimuste hulka kultuuri ja raamatukogusid ei pane.

Teine kõneleja **Ragnar Siil** meenutas, et visioonidokumenti *21. sajandi raamatukogu* hakati koostama juba 2015. aastal ja aruteludes on osalenud suur hulk raamatukoguinimesi. Siil rõhutas, et olukorras, kus järjest kasvab nende eestlaste hulk, kes aasta jooksul ühtki raamatut ei ava, on kaasaegsel raamatukogul elukestva õppe toetajana suur roll ja see oli üheks Eesti raamatukogude missiooni

Kaasaegsel raamatukogul on elukestva õppe toetajana suur roll.

Kui inimestel oleks rohkem vaba aega, jääks neil seda ka kultuuri tarbimiseks.

KAAREL TARAND JA JANNE ANDRESOO

sõnastamise lähtepunktiks. Väärtused, millest 21. sajandi raamatukogu peaks lähtuma, on usaldusväärsus, kasutajakesksus, mitmekülgsus, kättesaadavus, inspiratsioon ja paindlikkus.

Et dokument ei jääks pelgalt kõlavalt vormistatud lausete hulgaks, tuli sellega edasi töötada ja nii sündis rahvaraamatukoguteenuse kvaliteedihindamise mudel. Seejuures oli Siili sõnul tähtis, et eestvedajaiks oleksid erialainimesed, kuna raamatukogudes toimuvate muutuste mõju on väga pikaajaline. Samas aga on viisid, kuidas riik püüab neid muutusi suunata, liiga aeglased, tegeledes sageli tagajärgede likvideerimise, mitte tuleviku suunamisega.

Ragnar Siil tõi esile viis kriteeriumi, mida rahvaraamatukoguteenuse hindamiseks kasutatakse: raamatukogu strateegiline positsioon, pakutavad teenused, kogud, töötajad, füüsiline keskkond.

Siil tutvustas lühidalt kvaliteedihindamise mudeli täitnud kaheteistkümne raamatukogu tulemusi ning juhtis tähelepanu ka mudelis sisalduvatele lisaküsimustele: millised on raamatukogutöötajate koolitusvajadused, peamised ootused riigile, ootused ERÜ-le, ettepanekud kvaliteedihindamise mudeli täiendamiseks.

Mudelis ei ole eeskujuks võetud Eesti raamatukogude keskmist taset, vaid ideaali, selgitas kõneleja. See võimaldab analüüsida rahvaraamatukogude praegust olukorda ja välja selgitada lahendamist vajavad probleemid ka riigi tasandil – näiteks e-raamatute või auviste komplekteerimine. Kõneleja ergutas kõiki rahvaraamatukogusid enesehindamist teostama märtsikuu lõpuks, et juba aprillis saaks teha üldise ülevaate Eesti rahvaraamatukogude hetkeseisust. Enesehindamise tulemustest on lihtne näha oma raamatukogu arenguvajadusi ja kokku kirjutada arengukava, tõi Ragnar Siil välja enesehindamise kasulikkuse üksikule raamatukogule.

Kõnekoosoleku korraldamist toetas Hasartmängumaksu Nõukogu.

[1] Eesti kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf

[2] Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. https://inimareng.ee/eesti-kultuurimuutused-avatud-maailmas/

[3] Tarand, Kaarel. Karu nuttu jätkub kauemaks. Sirp, 23.03.2018. http://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/karu-nuttu-jatkub-kauemaks/

[4] Karulin, Ott. Et karu ei nutaks. Sirp, 09.02.2018. http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/et-karu-ei-nutaks/

Noorteklubi talveseminar *Sotsiaalmeedia turundus mäluasutustes*

Piret Jõesaar,
Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu saalivanem, ERÜ noorteklubi liige

12. VEEBRUARIL 2018 TOIMUS TARTUS, EESTI KIRJANDUSMUUSEUMIS KOLMAS EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU NOORTEKLUBI TALVESEMINAR, MIS KÄSITLES SOTSIAALMEEDIA TURUNDAMIST MÄLUASUTUSTES.

Tänavune talveseminar korraldati nn mittekonverentsi (*unconference*) stiilis, mis eeldas osalejatelt aktiivset kaasarääkimist. See oli mäluasutuste esindajatele ja tudengitele hea võimalus jagada oma kogemusi sotsiaalmeedia haldamise vallas. Teiste seas olid kutsutud oma kogemusi jagama **Klaari Tamm** Tartu Linnaraamatukogust, **Siret Remmelg** Tallinna Tehnikakõrgkooli Raamatukogust (TTKR), **Jaana Tõnisson** Tallinna Ülikooli Akadeemilisest Raamatukogust (TLÜAR) ja **Kärt Rebane** Tartu Linnamuuseumist. Seminari modereeris **Maris Nool** Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogust (TTÜR).

Alguses räägiti üldiselt **turundusest** – kus ja mida jagatakse. Mainiti ära kodulehed, pabervoldikud/flaierid, uudiskirjad, kohalik ajaleht, esinemised raadios, Facebook, Instagram, blogid. **TTK raamatukogu (@tallinnatehnikakorgkooli.raamatukogu) esindaja** rääkis, et lisaks sotsiaalmeediakanalitele toimib neil väga hästi QR-koodiga pabervoldik, mida tudengid kasutavad lisainformatsiooni saamiseks või sündmuse/ürituse talletamiseks. Lugejate e-kirjade vastuste allkirjale on TTK raamatukogu lisanud Facebooki lingi ning see tõesti toimib lehe vaadatavuse suurendamisel.

Seminaril oli rõhk **sotsiaalmeediakanalitel**, seega ei ole üllatav, et domineeris Facebooki käsitlev arutelu. Kõigil seminaril esindatud mäluasutustel on olemas Facebooki leht (või jagati aktiivselt infot valla lehel). Suurematel asutustel on lehti lausa mitu, et eri osakonnad saaksid end ise oma äranägemise järgi reklaamida. Arutelul selgus, et vähemalt raamatukogude kogemuste põhjal ei ole Eestis Twitterit nii palju omaks võetud, et selle kaudu sihtgrupini jõuda. Ka Pinteresti kasutamisel ei nähtud mõtet, sest registreerimata kasutajad sealset sisu ei näe. YouTube´i küll rakendatakse, aga pigem materjalide hoidlana kui aktiivse suhtluskanalina.

Kõik osalejad nõustusid, et sotsiaalmeediakanalid annavad kõige paremaid tulemusi, kui nende kasutamiseks on strateegia paika pandud. Strateegia ei saa ega peagi olema liiga põhjalik, on lihtsalt mõned põhimõtted, mida tuleb järgida:

> Sotsiaalmeediakanalid annavad kõige paremaid tulemusi, kui nende kasutamiseks on olemas strateegia.

> Pilt on põhivahend, millega jõutakse inimesteni. Piltidega ei tohi aga liialdada ja need peavad olema hea kvaliteediga.

- Kõik kolleegid annavad infot, aga üks inimene vastutab: kontrollib teksti õigekirja, sõnumi selgust, teksti pikkust ning tõlke puhul täpsust.
- Pilt on põhivahend, millega jõutakse inimesteni. Piltidega ei tohi aga liialdada ja need peavad olema hea kvaliteediga.
- Postituste tihedus peab olema optimaalne. Liiga vähe – ja sind unustatakse, liiga tihti – ja sind blokeeritakse uudisvoost (väga lihtsalt – ühe hiireklõpsuga).

> Postituste tihedus peab olema optimaalne. Liiga vähe – ja sind unustatakse, liiga tihti – ja sind blokeeritakse uudisvoost.

- Postitamise aeg on oluline. Tööpäeva algus ja lõpp on Facebooki külastuste poolest kõige intensiivsemad. Mõne asutuse Facebooki lehel see varieerub, aga lehe administraator saab külastuste sagedust jälgida ja vastavalt sellele postitusi lisada või jagada.

Narva Muuseumi (@narvamuuseum) esindaja rääkis, et nemad teevad Facebooki postitusi alati kolmes keeles – eesti, inglise ja vene keeles, et jõuda võimalikult paljude inimesteni. Paratamatult pikendab see aga postituste lisamise aega, sest kõigepealt koostatakse sobiv tekst, mis seejärel tõlgitakse ja läbib keelelise korrektuuri, lõpuks peab see kõik saama eraldi nõusoleku ülemuselt. Teised osalejad olid tõlgete tegemisel tagasihoidlikumad. Kolme eri keelde tõlget naljalt ei tehta, aga kui ürituse või näituse iseloom seda soosib, siis tegemata ka ei jää. Tavaliselt piirdutakse siiski kakskeelsete postitustega vastavalt oma kogukonna keelelisele mitmekesisusele (eesti/inglise, eesti/vene).

Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluule arhiivi Instagrami kontole **(@rahvaluule-arhiiv)** postitatakse fotokogust pilte kaks korda nädalas ja see saab alati väga tugevat vastukaja. Üldine arvamus seminaril oli, et muuseumite jaoks on Instagram ideaalne, sest neil on palju pildimaterjali, mida jagada, aga raamatukogud peavad natuke rohkem pingutama, et leida sobiv visuaalne väljund.

TTÜ raamatukogu (@ttu_library) on hea näide, kuidas Instagram raamatukogude puhul toimida võib. Facebook on neil pigem info jagamise kanal, Instagramis lugejad reaalselt suhtlevad ja esitavad küsimusi. Instagramis on ainult ingliskeelne tekst, millele lisatakse eestikeelsed teemaviited (*#hashtag*id).

Tartu Linnamuuseumi (@TartuLinnamuuseum) esindaja rääkis, kuidas ta on üritanud Facebooki ja Instagrami postitusi teha alati nii, et need toetaks üksteist ja oleks visuaalselt seotud ürituse ühtse värvilahendusega, et see kasutajatele meelde jääks.

Kõik nõustusid, et pilt on see, millega jõutakse inimesteni. Kollaažireegel, mis kutsub vaatama: **toit + inimene + tegevus.** Facebookis toimib valem: **pilt + 20% teksti + link kodulehele, kus on täpsem teave.** Veel enam tõmbab tähelepanu lühike liikuv pilt/video, mis peaks olema ilma helita. Paljud inimesed sirvivad sotsiaalmeedia voogu avalikus kohas ja neil on heli vaigistatud või nad vaigistavad selle kohe, kui videoga kaasneb heli. Seega on videote puhul subtiitrid väga olulised.

Seminari viimases osas jagati veelgi konkreetsemaid mõtteid ja ideid, kuidas asutuste sotsiaalmeediaprofiile edukamaks muuta. Näiteks julgustati agaramalt vananenud informatsiooni kustutama, sest sotsiaalmeediakanal, mis ei ole aktiivne ja ajakohase infoga, teeb pigem kahju kui kasu.

Fahrenheit 451 raamatutoa (@fahrenheit451raamatutuba) esindaja mainis, et nemad panevad Facebookis ürituse materjalid kokku võimalikult vara ning nädal enne ürituse toimumist hakkavad infot lisama, et sündmus inimestele meelde tuleks ja Facebookis esile tõuseks.

Tartu Linnaraamatukogust (@tartulinnaraamatukogu) uuriti, kas keegi on Facebooki tasulist reklaamiteenust proovinud. Kuna keegi seda võimalust kasutanud ei olnud, siis jätkus arutelu, mille tulemusena leiti, et mõistlik oleks sinna investeerida 3€ esimesel päeval ja rohkem mitte. Esimesed 24 tundi on olulised ja kindlasti tuleks tellimuses ära märkida, et reklaam ei leviks öösel, kuid esimesed 12 tundi see-eest hästi aktiivselt.

Seminaril jäädi eriarvamusele küsimuses, kas ja kui palju jagada teiste postitusi. TLÜ ARi esindaja rääkis, et tihtipeale turundatakse koostöös ülikooli kommunikatsiooniosakonnaga ning ülikooli kirjandusega seotud postitusi ja videoid (nt *1 Minuti Loengud*) jagatakse ka raamatukogu Facebooki lehel, aga muud eriti mitte. See-eest väiksemates asutustes jagatakse postitusi tihtipeale vastamisi, nt noortekeskus jagab kultuurimaja postitust, kultuurimaja jagab noortekeskuse postitust. Üheltpoolt arvati, et see on uudisvoogude topeltinfoga risustamine, teised pidasid olulisemaks, et info jõuaks inimesteni. Igaüks peab ise valima, milline lähenemine talle ja tema kogukonnale kõige paremini sobib.

Ja kui muu ei aita, et saada inimestelt reageeringut (*like*, jagamine, kommentaar), siis tuleb kasutusele võtta *räpased võtted* ehk lisada juurde armas kassipilt. See aitab alati!

Kohtumiseni järgmisel talveseminaril!

Noorteklubi talveseminar Eesti Kirjandusmuuseumi saalis. Foto: Piret Jõesaar

Miks taotleda raamatukogu-hoidja kutset?

SAMAHÄSTI VÕIKS KÜSIDA, KELLELE ON VAJA KOMPETENTSEID RAAMATUKOGUHOIDJAID. JAH, EKS IKKA RAAMATUKOGUDELE. AGA RAAMATUKOGUD ARENEVAD PIDEVALT. KES VEEL MÄLETAB, VÕIKS TAAS MEELDE TULETADA, MILLINE NÄGI VÄLJA TÜÜPILINE RAAMATUKOGU 25 AASTAT TAGASI, KUS OLULISE OSA SISUSTUSEST MOODUSTASID KAARTKATALOOGIDE JA -KARTOTEEKIDE KAPID. INFOTEHNOLOOGIA JÕUDIS RAAMATUKOGUDESSE EELMISE SAJANDI 90-NDATEL NING MUUTIS PÖÖRDELISELT TÖÖVAHENDEID, -PROTSESSE JA -KORRALDUST. AGA KA INFOSÜSTEEMID, OTSINGUPORTAALID, DIGIKESKKONNAD JA INFOTEHNOLOOGIA VAHENDID ARENEVAD PIDEVALT. SEE TÄHENDAB, ET TULEMUSLIK TÖÖ EELDAB PIDEVAT ENESETÄIENDAMIST.

Jüri Järs,
ERÜ kutsekomisjoni esimees,
Tallinna Tehnikaülikooli
Raamatukogu direktor

Raamatukogude arv on küll viimase 15 aasta jooksul järjekindlalt vähenenud (aastal 2001 oli Eestis 1190 raamatukogu, aastal 2016 – 941) ja vähenenud on ka neis leiduvate töökohtade arv. Aga teavikute arv ja e-ressurssidele ligipääs on järjekindlalt kasvanud ning seda enam vajatakse kompetentseid töötajaid. Efektiivsus suureneb siis, kui vähemaga tehakse rohkem ära. Lisaks on vaja mitte lihtsalt ära teha, vaid teha paremini kui eile. Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsioon TALO ja kultuuriminister on mitu aastat sõlminud ühiste kavatsuste kokkuleppeid, mille eesmärgiks on, et ka raamatukoguhoidjad saaksid inimväärset palka. Need kokkulepped on soovituslikud kõigile kultuurivaldkonnas tegutsevatele institutsioonidele nende haldusalluvusest või omandisuhtest sõltumata. Olenevalt tüpoloogiast ja rahastamisest on tegelik olukord raamatukogudes üpris mitmekesine: erinevad ametinimetused, kvalifikatsiooninõuded, palgad, töökorraldus, spetsialiseerumine jne.

Keda eelistab tööandja? Tööandja eelistused on vähemalt sama erinevad kui raamatukogudki. Aga kutsetunnistus kinnitab, et teil on olemas töö edukaks tegemiseks vajalikud oskused ja teadmised, et olete tõendanud oma kompetentsust teatud tasandil. Seda ei jäta ükski tööandja arvestamata. Seadusandlikult on kutse omamise nõue kehtestatud ainult rahvaraamatukogu direktorile, juhul kui tal puudub kõrgharidus.

Inimene õpib kogu elu. Kutsetunnistus tähendab, et olete oma enesearendamise protsessis jõudnud mingile kindlal moel fikseeritud tasandile. See ei ole lõppjaam, eesmärgiks võib võtta järgmise tasandi. Iga raamatukoguhoidja võiks läbi mõelda oma isikliku missiooni ja visiooni ning tegevused pikemaks perioodiks, mis võimaldaks eesmärke saavutada – seada paika oma karjäärimudeli. Raamatukoguhoidja kutsestandardid panevad paika kompetentsusnõuded kolmel tasandil:

- ***tase 6*** – spetsialist raamatukogutöö põhivaldkondades;
- ***tase 7*** – juhtivspetsialist, kes lisaks juhib inimesi ja ressursse;
- ***tase 8*** – tippspetsialist, kes on raamatukogu strateegiline juht, teenuste ja raamatukogunduse valdkonna arendaja.

Alates eelmisest sügisest on kutse taotlemise valdkonnas aset leidnud suured muudatused. Uued kutsestandardid kinnitas SA Kutsekoda Kultuuri Kutsenõukogu 22. novembril 2017. ERÜ sai järgmiseks viieks aastaks taas raamatukoguhoidja kutse andjaks. Uuenenud on ka kutse andmise kord, kutsekomisjoni koosseis, hindamisstandardid, hindamismeetodid ja -protseduurid. Rahvusraamatukogul on valmimas uus koolitusprogramm, kutsekoolitusega alustatakse taas selle aasta sügisel.

Kutse taotlemiseks vajalik teave on leitav ERÜ kodulehe rubriigist *Kutse andmine*.

Kutse andmises toimunud uuendusi tutvustatakse **Rahvusraamatukogus 5. septembril** toimuval **infopäeval**, kuhu on oodatud kõik huvilised ja kutse taotlejad.

ERÜ võtab avaldusi raamatukoguhoidja kutse taotlemiseks vastu **1. septembrist kuni 1. oktoobrini.** Kutse taotlemiseks esitada dokumendid Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingule (ERÜ büroo, Tõnismägi 2, 10122 Tallinn, ela@nlib.ee).

Kutse taotlemiseks tuleb esitada järgmised dokumendid (vormid ja juhendid on ERÜ kodulehel):

- vormikohane avaldus;
- koopia isikut tõendavast dokumendist (pass või ID-kaart);
- arengumapp, mis sisaldab
  - CV-d;
  - haridust tõendava dokumendi koopiat;
  - erialase täienduskoolituse läbimist tõendavate dokumentide koopiaid;
  - enesehindamist;
- maksekorraldus või muu kinnitus kutse andmisega seotud kulude tasumise kohta.

Kutse taotlemise eeltingimused

Raamatukoguhoidja, tase 6:

- töökogemus raamatukogus spetsialistina;
- soovitavalt kõrgharidus;
- erialase tasemehariduse puudumisel kutse kompetentsusnõuetega seotud koolituse (kutsekoolituse) läbimine;
- taotletava kutse kompetentsusnõuetega seotud erialane enesetäiendus (vähemalt 80 tundi viimase viie aasta jooksul).

Raamatukoguhoidja, tase 7:

- töökogemus raamatukogus juhtivspetsialistina;
- kõrgharidus;
- erialase tasemehariduse puudumisel kutse kompetentsusnõuetega seotud koolituse (kutsekoolituse) läbimine;
- taotletava kutse kompetentsusnõuetega seotud erialane enesetäiendus (vähemalt 80 tundi viimase viie aasta jooksul).

Raamatukoguhoidja, tase 8:

- töökogemus raamatukogus tippspetsialistina;
- kõrgharidus;
- erialase tasemehariduse puudumisel kutse kompetentsusnõuetega seotud koolituse (kutsekoolituse) läbimine;
- taotletava kutse kompetentsusnõuetega seotud erialane enesetäiendus (vähemalt 80 tundi viimase viie aasta jooksul).

Kutse andmine on tasuline. Tasu suurus on 50 eurot ja see tasutakse Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu arvelduskonto EE161010052032072002 SEB-s, selgitus – *Kutseomistamistasu.*

FIRST COLUMN

3
Libraries and poetry
Mart Velsker

"Poetry does not contribute much to prove libraries successful; poetry books are seldom found amongst the top borrowed library titles. Why, then, bother to acquire poetry books at all? The diversity of tastes is important. Likewise, libraries are also needed for the sake of diversity in the long run; the people with active literary interests are anyway in minority in the modern world," argues the author, the Associate Professor in Estonian Literature at the University of Tartu.

FOCUS: TALLINN UNIVERSITY INVITES!

6
The study area of information sciences of Tallinn University in local and global contexts
Sirje Virkus

"The successful functioning of the information society is unthinkable without skilled information specialists, and the good performance in several fields and the development of Estonia as a whole and its competitiveness depend on the availability of relevant, reliable, accurate and timely information, the lack of which makes the effective functioning of an individual, organisation or a society impossible," writes Sirje Virkus, the Head of the Study Area of Information Sciences and the Professor of Information Science at Tallinn University.

9
Information science curriculum development – innovating, while preserving consistency
Aira Lepik, Aile Möldre

In the article, Aira Lepik, the Curator of the Curriculum for the Master of Information Science Degree and the Lecturer of Librarianship at Tallinn University, and Aile Möldre, Curator of the Curriculum for the Bachelor of Information Science Degree and the Associate Professor in Publishing Activities at Tallinn University, focus on the development of curricula for Bachelor's and Master's degrees in the study area of information sciences at the School of Digital Technologies of the university.

11
Professional traineeship in information science – the implementation of theoretical knowledge, skills and attitudes in real working environment
Silvi Metsar

"The professional traineeship of the study area of information sciences of Tallinn University aims to create opportunities for gaining personal experiences in the field of library and information work. Positive feedback on professional traineeship and good performance of the trainees indicate the good level of professional training of the information science students and smooth cooperation between the university and the institutions that provide traineeship opportunities," writes Silvi Metsar, the Lecturer of Information Management at Tallinn University.

QUO VADIS, LIBRARY?

13
Tiger leap in cataloguing and in the development of catalogues. Part I
Jane Makke

"A new cataloguing standard, RDA (Resource Description and Access), is increasingly gaining popularity in the whole world. Why is the standard so popular among libraries? Why might it be useful for Estonian libraries to consider the replacement of the cataloguing standard, too?" asks Jane Makke, the Metadata Coordinator at the National Library of Estonia.

PERSONAGE

16
"The school has always valued the library." An interview with Külli Nõmmistu
Mihkel Volt

Külli Nõmmistu is an energetic librarian at the Räpina School of Horticulture. The educational institution, located in Southeast Estonia, where Külli works, is widely known all over the country as well as abroad. People from other counties and from even more far away places come to study here. When we got a hint that the library of the school of horticulture is something wonderful, we, together with a photographer, Teet Malsroos, set out on the journey to Räpina.

DEVELOPMENT ACTIVITIES

20
Looking for the road ahead for interlibrary lending. Part II
Marii Väljataga

In her article, Marii Väljataga, Ph.D., a Leading Specialist and Service Manager of Interlibrary Lending of the National Library of Estonia, regards interlibrary lending (ILL) as an exciting dynamic library service. The provision and opportunities of ILL service depend on various factors that run separate trajectories: geopolitics, technological advancements and expectations, libraries' circulation rules, cooperation capability of the field in the broader sense, licence agreements and interpretations of copyright, society's self-perception and information behaviour trends, reliability of postal service, personal contacts. Being flexible, diversified, internationally entwined service, the ILL is frequently the first one to know about the developments in the information world and also uniquely capable of reacting, adapting itself again and again to new circumstances. The article examines how modern ILL solutions fit to contemporary information behaviour, and how should book circulation be thought about in Estonia in the future.

100 YEARS OF THE REPUBLIC OF ESTONIA

24
Libraries joint venture on the occasion of celebrating the centennial of the Republic of Estonia: an imprint on history
Lea Rand
"Maili Uibo from Käina Library, a member of the ELA Rural Libraries Section, sent me a letter that began like this: "I have an idea how to celebrate the centennial of the Republic of Estonia, which I would like to share. How about Rural Libraries Section will make a call to present the Estonian state with a hundred hours of reading aloud as a birthday gift?" It would have been impossible not to share such a valuable thought with colleagues, and the Rural Libraries Section was prepared to announce making the present in the beginning of the current year. We called all libraries, schools, kindergartens, day centres for elderly persons, and youth centres – various places, where people convene – to read aloud during the month of February. Everybody was invited to join the presenters of the gift," describes the past campaign Lea Rand, the Head of Toila Library and the Rural Libraries Section of the Estonian Librarians' Association.

NATIONAL LIBRARY OF ESTONIA 100

26
"100 Years of Literature. Books from Ten Decades". An interview with Krõõt Liivak, Maire Liivamets, Sirje Lusmägi, Katre Riisalu, Tiina Ritson, Karl Martin Sinijärv, and Ave Tölpt
Mihkel Volt
The National Library celebrated the birthday of the Republic of Estonia with a big exhibition, "100 Years of Literature", which provided an overview of Estonian literature from 1918 up to 2018 with almost a half of thousand books being on display. The exhibition was opened to the public from the 2nd of March up to the 21st of June at the National Library.

ESTONIAN LIBRARIANS' ASSOCIATION

32
The best amongst us work in Are, Kadrina, Kehra, Paldiski, Rapla, Sillamäe, Tallinn, and Tartu
Katre Riisalu, Reet Olevsoo
In its activities, the Estonian Librarians' Association considers it vital to highlight the important role of libraries both within the community as well as in the society in the broader sense, to notice valuable colleagues, who act next to us. The ELA Forum, held on the 28th of February at the National Library, began with expressing gratitude to the best of the best librarians and deeds of the year in libraries. The Forum was followed by the ELA Annual Meeting that listened to and approved the ELA activity and financial reports and the audit committee's report of 2017, and action plan for 2018.

37
The ELA Forum cast a glimpse on the future of Estonian culture and libraries
Piia Salundi
At this year's ELA Forum, titled "Libraries in Culture", Kaarel Tarand cast a critical glimpse on Estonian cultural policy. The leading concept of his paper, "The concept and goal of political management of culture", was that, while generating cultural policy, wider perspective should be taken into consideration than merely the area of government of the Ministry of Culture. Another speaker, Ragnar Siil, delivered an overview of the generation of the model of public library service quality evaluation.

39
The winter seminar of the ELA Young Professionals Club, "Social Media Marketing in Memory Institutions"
Piret Jõesaar
The 3rd Winter Seminar of the ELA Young Professionals Club was held on the 12th of February at the Estonian Literary Museum. This year, social media marketing issues in memory institutions were treated. The event in Tartu was held in an unconference style, requiring active involvement from all participants. It also provided the representatives of memory institutions and the students with a good opportunity to share their experiences in the field of social media management.

41
Why apply for the librarian's professional qualification?
Jüri Järs
On the 22nd of November 2017, the Culture Sector Skills Council of the Estonian Qualifications Authority approved new professional standards. The Estonian Librarians' Association was again nominated the awarding body of librarian's professional qualifications for the next five years. New rules for awarding professional qualifications have been prepared, the membership of the professional qualifications committee and the evaluation standards, methods and procedures have been renewed. The ELA accepts the applications and documents for granting librarian's professional qualification from the 1st of September up to the 1st of October. Relevant information about applying for professional qualification can be found on the ELA web page from the section, *Kutse andmine* (only in Estonian).

RK
2/2018

EESTI RAHVUS-RAAMATUKOGU

EESTI RAAMATUKOGU-HOIDJATE ÜHING

Toimetus-kolleegium:
Janne ANDRESOO
Kadri HAAVANDI
Gerda KOIDLA
Silvi METSAR
Reet OLEVSOO
Maris PAAS
Kristina PAI
Asko TAMME
Marje TAMRE
Ilmar VAARO
Kristel VEIMANN

Esikaanel:
Räpina Aianduskooli raamatukoguhoidja Külli Nõmmistu
Foto: Teet Malsroos

Tagakaanel:
Räpina Aianduskooli hubases raamatukogus
Foto: Teet Malsroos

Ilmub 6 korda aastas Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu toetusel.

ISSN 0235-0351

***Raamatukogu* toimetus**

Toimetaja
Mihkel VOLT

Keeletoimetaja
Gerli EERO

Kujundaja
Margit PLINK

Aadress:
15189 Tallinn,
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu

www.nlib.ee/ajakiri

RK

nlib.ee/ajakiri

2/2018